

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou tzv. *Human enhancement*. Jedná se o téma z oblasti bioetiky, o němž se obzvláště v posledních dvaceti letech vášnivě diskutuje.¹ Zřejmě nejvýznamnějším stoupencem tohoto způsobu *vylepšování člověka* a některých jeho rysů pomocí biotechnologií je britský bioetik a filosof John Harris. Hlavní skupina jeho odpůrců (Např. Michael J. Sandel, Francis Fukuyama, Leon Kass) se soustředí kolem americké Prezidentské rady pro bioetiku.

V této práci nejprve v kapitole 2 představíme argumenty Johna Harrise z jeho stěžejní knihy *Enhancing Evolution*,² ve třetí kapitole popíšeme námitky proti *vylepšování člověka* z knihy Michaela J. Sandela *The Case against Perfection*.³ V dalších kapitolách prozkoumáme nejprve praktické ohledy *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií (kapitola 4), zamyslíme se nad jeho možnými celospolečenskými dopady (kapitola 5) a vlivem na lidskou svobodu a přirozený lidský život (kapitola 6).

Anglický výraz *Human enhancement* budeme v celé práci překládat jako *vylepšování člověka*, přestože jsme si vědomí, že takový překlad není zcela neproblematický. Výraz *Enhancement* může znamenat nejen *vylepšování* (pro které by byl možné přiléhavější výraz *Improvement*), nýbrž i jakési zesilování nebo posilování. Abychom čtenáře o tyto významy neochudili, budeme výraz *vylepšování člověka* uvádět v kurzívě k připomenutí, že se za ním skrývá výše zmíněný význam. V podobném duchu budeme překládat také zažitý pojem *Moral Enhancement* jako *morální vylepšování člověka*.

Co *vylepšování člověka* přesně znamená je obtížné říci, neboť většina účastníků debaty na dané téma žádnou zcela uspokojivou definici nenabízí. Čtenáře tedy odkazujeme na kapitolu 2, v jejímž průběhu John Harris do značné míry objasní, co pod pojmem *vylepšování člověka* chápe.

Diskuze o *vylepšování člověka* je v každém případě reakcí na mimořádný vědecký pokrok posledních desetiletí v oblasti biotechnologií, který s sebou přinesl řadu do té doby nepředstavitelných možností, jak ovlivňovat různé lidské vlastnosti a kvality. Filozofové zabývající se bioetikou se tak musí pouštět do nejistých úvah, jaké možnosti tento pokrok v budoucnosti přinese a jaká rizika s by s tím byla spojená. Zároveň je nutné k těmto

¹ Srovnej např. Savulescu, J., Bostrom, N., *Human Enhancement: State of the Debate*, in: *Human Enhancement*, Oxford University Press, Oxford 2008, s.1-22.

² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007.

³ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknapp Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007.

možnostem zaujmout postoj již nyní, neboť musíme rozhodovat o tom, jaký výzkum je žádoucí a před kterými technologiemi a procedurami bychom se měli držet na pozoru.

Všechny citace z cizojazyčné literatury jsou uváděny ve vlastním překladu autora předkládané práce.

2. Řízená evoluce Johna Harrise

Ve své knize *Enhancing Evolution* se John Harris pouští do rozsáhlé a v mnoha ohledech působivé obrany svého názoru, že *vylepšování člověka* je něco, co by mělo být nejen povoleno, nýbrž i všemožně podporováno. Jeho kniha je důsledkem dlouhého promýšlení daného tématu, stejně jako mnoha akademických debat s řadou oponentů z celého světa. Ve spise *Enhancing Evolution* tedy najdeme i zevrubné odpovědi na typické námitky vznášené proti projektu *vylepšování člověka*.⁴

Pokusíme se zde Harrisovu pozici jakožto příklad ucelené a promyšlené obhajoby *vylepšování člověka* co možná nejvěrněji referovat, hodnocení jeho názorů se budeme buď stručně věnovat v poznámkovém aparátu, či až v následujících kapitolách.

2.1. *Vylepšování člověka* a proč jej Harris obhajuje

John Harris si na začátku knihy představuje školu, jejíž cíl by byli žáci nejen inteligentnější, zdravější a v lepší kondici, než při nástupu do školy, nýbrž též žáci lepší ve všech těchto ohledech, než žáci ostatních škol. Zásadní otázkou pak je: pokud by nějací učenci dokázali realizovat takový způsob vzdělávání, který by k těmto výsledkům vedl, jaká by byla naše reakce? Podle Harrise bychom z něčeho takového byli nutně všichni nadšení a zejména bychom si přáli, aby v ní studovali naše děti. Neboť právě to je přeci cílem vzdělávání.⁵

Harris samozřejmě domýšlí případné nedostatky a hned dodává, že bychom k takové škole měli určité výhrady a podmínky, např. aby ve prospěch lepší inteligence a zdraví nebyly obětovány jiné hodnoty, které si od vzdělávání slibujeme, např. zprostředkování naší kultury, příprava dětí na život apod. Těchto hodnot bychom se jistě neměli vzdávat, nicméně by snad bylo možné jejich výuku např. odložit na pozdější roky, pokud by takový odklad měl být kompenzován jiným přínosem.⁶

S myšlenkami na takovou školu nyní Harris přechází k principiálně podobné záležitosti, která je koneckonců i o něco realističtější. Pokud bychom dokázali používat

⁴ Z těchto námitek zmíníme jen ty nejrelevantnější, některé zmíníme také v kapitolách zbývajících.

⁵ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.1.

⁶ V této metafoře jako by nás Harris připravoval na svůj názor, že *vylepšování člověka* je něco natolik žádoucího, že mu lze i částečně či dočasně obětovat některé jiné zažité hodnoty.

genetické inženýrství, regenerativní medicínu nebo léky, případně reprodukční technologii či nanotechnologii k vytváření zdravějších a inteligentnějších jedinců, jaká by měla být naše reakce v takovém případě? Bylo by neetické takové možnosti přijmout? A bylo by etické je nepřijmout? Zásadní Harrisova otázka tedy zní: Je-li vylepšování inteligence, lepší schopnosti a zdraví cílem vzdělávání, proč bychom o tyto cíle neměli usilovat v rámci technologií *vylepšování člověka*?

Je proto nutné vysvětlit, co si vlastně Harris pod pojmem *vylepšování člověka* představuje: je to něco, co působí dobro a činí nás lepšími, tedy nejen vylepšováním našich vlastností, nýbrž tím, že z nás činí lepší lidi. Díky *vylepšování člověka*⁷ bychom tedy měli být „lepší v konání věcí, jež konat chceme, lepší v zakoušení světa skrze naše poznávací schopnosti, lepší ve zpracovávání našich zážitků, lepší v pamatování si a chápání věcí; silnější, schopnější, lepší ve všem, čím chceme být.“⁸ Budeme díky tomu také méně otroky nemocí a bolesti, postižení a předčasného umírání. Umenší se tak i náš strach, neboť bude méně čeho se bát; budeme dokonce nezávislejší na medicíně a lékařích.

Protože je Harris (stejně jako Marx, Platón, Locke a další) přesvědčen, že je odpovědnosti a povinnosti všech morálních činitelů, usilovat o lepší stav tohoto světa, mělo by *vylepšování člověka* být nejen přípustné, nýbrž by se mělo jednat o pozitivní morální povinnost. Etika a filosofie by neměly svět pouze nezávazně zkoumat a vykládat, nýbrž jej i měnit. Dosáhli jsme bodu, kdy budování lepšího světa souvisí i s možností odlišného chápání pojmu ‚humanita‘. Snad se jedná o novou fázi evoluce – ne již o darwinistickou, podmíněnou nahodilým přirozeným výběrem, nýbrž o evoluci řízenou,⁹ v níž bude výběr podmíněn racionální úvahou. Taková evoluce by probíhala (ve srovnání s Darwinistickou) velmi rychle, v řádu desítek let. Měli bychom usilovat o kontrolované *vylepšování člověka*, které povede k novému světu a snad i k novému a lepšímu živočišnému druhu.

Jedním z úkolů filosofie je promýšlení předpokladů a domýšlení různých možností, jak učinit tento svět lepší. Typickou reakcí na nějakou novinku je buď nadšený výkřik, anebo projev znechucení, Harris chce své čtenáře díky zevrubnému domýšlení všech aspektů *vylepšování člověka* přivést právě k reakci první.

⁷ Zde je nutno podotknout, že náš překlad pojmu *Human enhancement* ještě trochu umocňuje dojem triviálnosti celé Harrisovy definice, tedy de facto, že nás podle něj *vylepšování* činí lepšími. Ani jiní zastánci vylepšování člověka však se zásadně lepšími výměry nepřicházejí.

⁸ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.2. Jak vidíme, jedná se velmi volnou definici, díky níž si neučiníme příliš jasnou představu, co tedy vlastně *vylepšování člověka* přesně je.

⁹ Darwinovu evoluční teorii Harris zcela neproblematicky přijímá.

2.2 Lidstvo, jež stojí za zachování

Harrise překvapuje, kolik lidí *vylepšování člověka* odmítá a chce tedy prozkoumat, co za touto nedůvěrou stojí. Těžko by někdo něco namítal vůči vylepšování lidských bytostí samotnému, tento proces navíc již dávno probíhá: nosíme brýle a necháváme se kupříkladu očkovat. Vylepšování je ex definitione zlepšování toho, co bylo dříve, problémem je, že mezi každým ziskem a ztrátou je plynulý přechod a neexistuje nic, co by s sebou neneslo i nějaká negativa. Pokud však s největší pravděpodobností pozitiva nad negativy převažují, neměli bychom to pouze povolit, nýbrž i všemožně podporovat.

Harris připomíná úvahu Bertranda Russella z knihy *„Má lidstvo budoucnost?“*, v níž Russell připomíná odkaz velkých mužů, kteří nám ukázali, že je lidských silách vytvořit svět plný zářící krásy a transcendentní slávy.¹⁰ Pouze pokud jsme jako lidstvo něčeho takového schopni, zasloužíme si zachování našeho druhu. Člověk má totiž předpoklady nejen ke krutosti a utrpení, nýbrž i k životě v lepším a šťastnějším světě, proto má lidské přežití smysl (Russell tyto úvahy psal v dobách velkých krizí studené války, kdy bylo přežití lidstva dosti nejisté). Harris věří, že právě k takovému světu a lidstvu se dopracujeme díky řízené evoluci. Vývoj je v dnešním světě natolik rychlý, že pokud chceme věci zachovat tak, jak jsou, je potřeba je změnit. Naděje spočívá ve *vylepšování člověka*, jež je „spojené s láskou k životu a lásce samé, s respektem k vědě a tradici a s přijetím toho, co je nutné.“¹¹ Takto uchováme to, co je pro lidstvo zásadní, přestože v radikálně nové podobě.

Harris demonstruje, že technologie *vylepšování člověka* již dávno využíváme, má na mysli všechny vynálezy, jež činí život lepší. I tyto osvědčené technologie mají svůj rub a líc, stejně jako se lék ve vysoké dávce mění v jed; bylo by však chybou vzdát se léčebných účinků morfinů jen proto, že jeho derivát heroin lze nějakým způsobem zneužívat. I psaní je jistou formou *vylepšování člověka*. Proto jej také podporujeme, neboť nás činí lepšími, i když není pro všechny.

Nelze se domnívat, že by dobro bylo příliš drahé, vzácné či elitářské, neboť pokud něco podobného realizujeme, existuje slušná šance, že to jednou bude levné, běžné dostupné a pro všechny. Podobně například středověké univerzity začínaly v malém měřítku a byly jen pro zanedbatelnou část populace, nebylo navíc jisté, co jejich zřízení přinese a existovala jistě i rizika, která s jejich zakládáním byla spojená. Ve výsledku by však dnes asi málokdo

¹⁰ Russell, B., *Has Man a Future?* Simon and Schuster, New York 1962, s.14.

¹¹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.13.

zpochybňoval jejich obrovský přínos pro celou společnost a přál by si, aby tehdy zvítězili jejich odpůrci.

Aby Harris ukázal nahodilost dosavadní evoluce a zároveň její zásadní význam, vypůjčuje si od Richarda Dawkinse příklad, v němž se každá žena drží za ruce se svou dcerou a zároveň se svou vlastní matkou. Při běžných proporcích by takový řetěz po 300 milích dosáhl k našim opičím předkům. Kdyby zároveň opičí matka držela za ruce dvě své dcery, stály by na opačném konci řetězu proti sobě dvě příbuzné: dnešní člověk a dnešní šimpanz. Takový pokrok je možný v situaci, kdy každá matka sdílí 99,95% svého genomu se svou dcerou.¹²

Harris na tomto příkladu připomíná, že bychom si neměli svou současnou lidskou podstatu a náš genom nějakým způsobem idealizovat, čímž signalizuje svou pozdější kritiku Michaela Sandela, George Annase či Francise Fukuyamy, kteří v našem genomu tuší něco vzácného, co stojí na zachování a *vylepšování člověka* pomocí genetických manipulací je pro ně jistou formou sebevraždy lidského druhu. Harris je v každém případě rád, že lidoopi, kteří se později vyvinuli až k člověku, takto neuvažovali, jinak by k žádnému pokroku asi nedošlo.

2.3. *Vylepšování člověka a jeho spravedlivé rozdělování*

2.3.1 Mechanické, chemické a genetické *vylepšování člověka*

Existují různé druhy *vylepšování člověka* – mechanické, chemické, biologické. Příkladem mechanického vylepšování jsou optická zařízení. V případě brýlí lze namítat, že pouze odstraňují nějaký nedostatek, tj. negativní odchylku z normy. Jako jasný příklad mechanického *vylepšování člověka* lze proto použít třeba mikroskop, dalekohled či divadelní kukátko.¹³

Rozdíl mezi mechanickým a chemickým vylepšováním člověka představuje pro některé filosofy hranici přípustnosti takového jednání. Tito kritici mají obvykle na mysli doping ve sportu a užívání steroidů. Bylo by tedy v pořádku užívat jízdní kolo, platit dětem

¹² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s. 14.

¹³ Harrisovi zde nepřipadá nijak problematické, že se tyto pomůcky nestávají trvalou součástí člověka a že je po použití zase odkládáme.

lepší školy, trénovat své svaly přirozeným tréninkem, ale užití steroidů je jež nemorální. Harris takový přístup považuje za ničím nepodložený iracionální odpor.

Vylepšování člověka ilustruje na očkování: pokud by se mělo jednat o prostředek, který bychom vyhladili z okolního prostředí patogenní částice, nezlepšovali bychom nic na lidech a o *vylepšování člověka* by se nejednalo. V případě očkování však získáváme imunitu vůči nějaké chorobě, která nám pouze teoreticky hrozí. Vylepšujeme tak jinak zdravé lidské jedince a jen málokdo má s očkováním principiální morální problém (ojedinělí odpůrci mohou být spíše znechucení z ceny očkování, tlaku farmaceutických firem apod.).

Jedná-li se o genetické *vylepšování člověka*, nespátřuje v něm Harris žádný kvalitativní rozdíl proti zlepšování chemickému či mechanickému. I v případě genetických manipulací se jedná o formu vylepšování, jde o zásah do běžné lidské přirozenosti a fyziologie. Na terapeutické rovině již dnes k těmto manipulacím dochází¹⁴ – proti takové léčbě se nikdo nebouří. Lze-li nepřítomnost negativní reakce lidí považovat za směrodatnou, nespočíval by tedy v záměrné úpravě lidského genomu žádný nepřekonatelný problém.

Harris připomíná úvahu Francise Fukuyami, podle nějž existuje jakýsi *faktor X*, který propůjčuje člověku morální status, převyšující zbytek přírody. Je něčím, co zbude z konkrétního člověka po odstranění všech nahodilých vlastností, tedy o jakousi základní lidskou kvalitu. Pokud však dle Harrise Fukuyama nedokáže podat žádný pozitivní výměr tohoto *faktoru X*, lze o něm jen omezeně diskutovat: jedná se o něco pozitivního, co by stálo za zachování? Pokud ano, nešlo by pomocí *vylepšování člověka* umocnit právě tento faktor?¹⁵ Pokud ano, musel by se právě z Fukuyami stát největší příznivec *vylepšování člověka*.¹⁶

Běžné rozmnožování je způsob, jak zachovávat lidský genom s relativně malými změnami. Při klonování však zůstává genom nezměněn, jde-li tedy někomu skutečně o zachování a nedotknutelnost genomu, měl by podporovat právě klonování.

2.3.2. Léčba, vylepšování a nespravedlivá distribuce statků jako překážka?

Přechod mezi vylepšováním člověka (ať již mechanickým, chemickým či genetickým) a prostou léčbou je tedy tak jemný, že dané činnosti nelze oddělit. Nezáleží také na tom, jak

¹⁴ Např. pomocí virových nosičů, které využívají schopnost virů inkorporovat svůj genom do genomu hostitelské buňky. Viz kapitola 4.

¹⁵ Zde se Harris dotýká problematiky morálního *vylepšování člověka*, jehož je ovšem on sám odpůrce.

¹⁶ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.23.

dramatické takové opatření je, Harris je přesvědčen, že požívání pampeliškových listů by bylo vylepšováním člověka jako úpravy genomu, pokud by to přineslo např. rezistenci vůči smrtelným chorobám.¹⁷ Tvrdí-li někdo, že mu jde pouze o léčbu a *vylepšování člověka* je pouze druhotný, vedlejší efekt toho všeho, pak se jedná o pokrytectví. Při zběžné úvaze se totiž dají takové vedlejší účinky předvídat a iniciátor dané léčby není zbaven viny, podobně jako alkoholik, který nese zodpovědnost za svou kocovinu.

V rámci chemického *vylepšování člověka* je v některých případech sporné, zda léky pouze léčí nějakou negativní výchylku od normy, či aktivně vylepšují daného jedince a dávají mu tak výhodu nad ostatními. Zmínit se dají např. nootropika, tedy léky zlepšující paměť, bdělost a koncentraci (např. v rámci léčby demence). Každý z nás má ovšem v tomto ohledu silnější a slabší momenty a jednou za čas by se mu takové léky hodily. Průzkumy mezi studenty údajně ukázaly, že mladí lidé považují brání těchto léků ze studijních důvodů za podvod, srovnatelný s užíváním steroidů u sportovců. Podobné léky však berou například také američtí piloti ve válce a nikdo si na to nestěžuje. Dá se tedy uvažovat nad tím, zda tento chemický způsob *vylepšování člověka* nedává nefér výhodu nad ostatními.

Harris se nicméně ptá, zda bychom neměli rodičům zakázat např. zajišťování zdravé výživy pro jejich děti, kterou si také ne všichni i v dnešním vyspělém světě nemohou dovolit. Maximálně spravedlivé je učinit každý pokus o to, aby bylo konkrétní *vylepšování člověka* přístupné co nejvíce lidem, pokud možno všem. Pokud to však někdy možné není, nelze to považovat za zásadní námitku proti nějakému dobru a tím pádem toto dobro pro jistotu odebrat všem. *Vylepšování člověka* nemá poskytovat výhodu jednomu člověku nad druhým, nýbrž jedná se o obecné dobro, které činí život celkově lepším. Kromě již zmíněného rozvoje vysokého školství, jež bylo zpočátku obtížně dostupné, ale přineslo neoddiskutovatelný pokrok, přidává Harris příklad transplantace ledvin ve Velké Británii: kdyby lékaři a vědci čekali na stav, kdy bude možné poskytnout něco takovému všem potřebným, nikdy by se nedočkali a mezitím by umřeli tisíce lidí. I kdyby taková možnost byla naplněna pro Velkou Británii, bylo by nutné posunout hranici altruismu dále a odmítat s danou procedurou započít, dokud nebudou uspokojeni také všichni čekatelé např. v Indii.¹⁸

Velká Británie se tedy nepokouší o získání výhody na Indií a kdyby měla přebytek volných ledvin, snad by je i byla ochotná poskytnout dalším zemím. Prakticky i politicky je však smysluplné určité omezení snahy rozdělit nějaké dobré všem lidem. Kdyby totiž bylo u každého pokroku nutné čekat na stav, kdy bude dané zlepšení přístupné pro všechny, nikdy by

¹⁷ Harris, *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.55.

¹⁸ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.29.

se takové zlepšení nevyvinulo. Každá procedura či produkt (mobilní telefon, jízdní kolo, počítač, brýle, očkování, antibiotika atd.) začala jako těžko dostupná vzácnost určená pro úzký okruh jedinců, pouze díky tomu však mohlo dojít k jejímu zlevnění a všeobecnému zpřístupnění – pokud chceme zlepšit svět, někdy musíme zkrátka začít.¹⁹ Dané produkty se pak v případě úspěchu později rozšíří buď svou atraktivností pro obyčejné lidi (např. telefon, bicykl) či díky vládním programům (např. očkování).

Mezinárodní komise pro bioetiku (IBC) organizace UNESCO prohlásila, že lidský genom musí být zachován jakožto společné „dědictví humatity“²⁰. Harris však vyslovuje pochybnosti, zda je dnešní lidský genom v nějakém mimořádně dobrém stavu, který není možné či žádoucí vylepšovat. Proč by měla být přirozená evoluce, jejíž existenci nikdo v zásadě nepopírá, z nějakého důvodu lepší a přínosnější, než evoluce řízená? Pokud je *vylepšování člověka* dobré a po důkladném uvážení nám připadá bezpečné a žádoucí, máme povinnost o něj usilovat.²¹

2.4. Odpověď na časté filosofické námitky proti *vylepšování člověka*

2.4.1. Fungování typické pro daný druh a *transhumanismus*

Harris se domnívá, že není třeba příliš komplexně definovat, co *vylepšování člověka* je. Jedná se zkrátka o cokoliv, co mění člověka k lepšímu. Problematické samozřejmě je, že nejsme s jistotou schopni přesně předvídat následky našich činů. Např. umístit lidské oči do zátylku by sice přineslo dílčí výhody, ale při celkově dobrém prostorovém vidění člověka by takový výsledek nepřevážil negativa např. estetickou odpudivost takového jedince. Pokud by ale např. došlo ke zvětšení ozonové díry a nejlepší ochranou proti malignímu melanomu kůže by byla zelená kůže dosažitelná pomocí technik *vylepšování člověka*, pak by se již jednalo o prospěch pravděpodobně převažující všechna negativa a většina z nás by v oné situaci chtěla takové vylepšení pro sebe i pro své potomky.

¹⁹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.32.

²⁰ Všeobecná deklaráce o lidském genomu a lidských právech, článek 1.

²¹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, , s.35.

Harris hovoří o myšlenkovém proudu v dnešní vědě, který lze označit za *transhumanismus*,²² on však není zástupcem či příznivcem žádného hnutí. Proti myšlence *transhumanismu* nemá žádné zásadní námitky, problém pro řadu lidí spočívá spíše v jazykové rovině: jsme zvyklí používat výraz člověk či humanita jako něco veskrze pozitivního, v kontrastu s něčím nelidským a nehumánním. V tomto smyslu by však bylo na místě hovořit spíše o něčem pod-lidském. V případě *vylepšování člověka* však kráčí naopak o pozitivní překročení běžné lidskosti.²³

Jsme a budeme tedy schopní tvořit jedince v nejrůznějších ohledech lepší, než jsme my. To souvisí s problémem, zda by měly být povoleny pouze somatické či také gametické změny, tedy zda by byly změny vždy určené pouze genetické výbavě jednoho jedince po dobu jeho života, anebo zda by se týkaly zárodečných buněk a ovlivňovaly by tak i všechny potomky takového jedince. Takové změny mohou samozřejmě vytvořit nejen unikátní jedince, nýbrž nový živočišný druh.

Lze tedy modifikovat nejen jednotlivce, nýbrž i celou lidskou populaci. Pokud by bylo *vylepšování člověka* prováděné pouze na jedincích, byli by na základě svých mimořádných schopností a vlastností vnímáni ostatními jakožto zrůdy. Abychom něčemu takovému zabránili, je nutné takové změny uplatňovat celospolečensky. Někteří kritici²⁴ přijímají možnost léčby a vylepšování lidských jedinců, kteří s tím budou souhlasit, nepřiznávají nám však právo měnit celé populace a tvorbu jakéhosi nadčlověka. U postižených jedinců lze zásahy do genomu obhájit s odkazem na převahu pozitiv nad negativy. Přesto je takový podnik vždy nejistý a může se vymknout naší kontrole, proto bychom se do takového rizika neměli pouštět u zdravých jedinců. Harris však nespátřuje důvod pro tak velkou skepsi a zdá se mu, že bychom se měli držet pouze důkladného promýšlení případného prospěchu z takového projektu.

Dle Danielse je nemoc odchylkou od normy, tj. od fungování typického pro daný druh.²⁵ Takovou odchylku by způsobilo i *vylepšování člověka*, jež by vlastně bylo v tomto pojetí ekvivalentem choroby. Hranice mezi vylepšováním člověka a léčbou je skutečně

²² Tedy hnutí usilující o vymanění člověka z hranic jeho běžných omezení na základě promyšlených zásahů do jeho přirozenosti. Podle některých autorů by tyto změny mohly být tak zásadní, že už by nebylo možné nadále hovořit o člověku. Jednalo by se spíše o nový biologický druh. Srovnej Fukuyama, *Transhumanismus*, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/09/01/transhumanism>.

²³ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s. 39.

²⁴ Viz např. Daniels, N. Can anyone really be talking about ethically modifying human nature? http://www.hsph.harvard.edu/benchmark/ndaniels/pdf/Human_Naturegr031305.pdf, s. 11.

²⁵ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s. 44. Viz též Daniels, N., Normal functioning and the treatment/enhancement distinction, *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics* 9:309–22.

poněkud neostrá, důležité je, jak dané procedury působí na daného jedince, tj. zda jej přibližují či vzdalují od normálního, druhově-typického fungování.

Harris ovšem takové pojetí kritizuje: druhové typické fungování nehraje v tomto sporu žádnou zásadní roli. I při léčbě se pokoušíme léčit choroby stáří, které však naprosto zapadají do naší představy o normálním fungování druhu. Odpůrci *vylepšování člověka* zde tedy pracují s jakýmsi intuitivním rozdělením vylepšování a léčení člověka, Harris zde připomíná Occamovu břitvu, dle které bychom se měli vyvarovat užívání našich hodnot k vytváření pochybných distinkcí. Norma totiž záleží na hodnotách a zvycích a při rozlišování mezi léčbou a vylepšováním člověka nehraje žádnou zásadní roli. Např. očkování je terapií jen díky tomu, že v praxi dosahuje lidského vylepšení.²⁶

2.4.2. *Vylepšování člověka* a rovnost příležitostí

Někteří odpůrci *vylepšování člověka* vyzdvihují léčbu proto, že odstraňuje nerovnosti dané loterií přírody, léčba nemocných a postižených směřuje k rovnosti příležitostí mezi těmi, kteří by jinak v životě nedostali plnohodnotnou příležitost soutěžit s ostatními, kteří nemocní a postižení nejsou. To nám také dává plné morální ospravedlnění boje proti takovým nerovnostem pomocí léčby všeho druhu.²⁷

Dle Harrise je skutečně rovné příležitosti třeba zohledňovat a díky tomu určit, komu pomáhat a jak rozdělovat naši pomoc. Rovnost příležitostí však neospravedlňuje zásahy do přírodní loterie. Někteří Harrisovi kritici²⁸ se domnívají, že genetické terapie jsou přípustné pouze v situaci, kdy je někdo kvůli nemoci (tedy negativní odchylce od druhově-typického fungování) předem vyřazen z normální soutěže. Jsme tedy oprávněni a povinni odstranit takovou překážku k příležitosti soutěžit.

Harris připomíná, že např. rezistence vůči HIV není žádným posunem směrem k druhově-typickému fungování, neboť taková rezistence by byla právě tím, co pro člověka typické není. A při uvažování o terapii nebudeme o dostupnou péči připravovat nemocné jen proto, abychom neomezili rovné příležitosti. Kdyby byly kupříkladu dvojčata, z nichž jedna sestra by byla vyléčitelně nemocná a pro druhou by žádná terapie neexistovala, neupřeli bychom zřejmě takovou terapii vyléčitelně nemocné pacientce jen z ohledu na její sestru.

²⁶ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s. 46.

²⁷ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.47.

²⁸ Srovnej např. Buchanan, A., *From Chance to Choice*, Cambridge University Press 2000.

Léčíme totiž proto, abychom v dané situaci zachránili něčí život a bránili tomu utrpení, které není nevyhnutelné. Pokoušíme se konat tolik dobra, jak je to jen možné a přestože rovné příležitosti bereme v úvahu, nenecháváme se jimi v daném úsilí zásadněji omezovat.

2.4.3. Předvídaní pozitiv a negativ

Pokud jde o poměr rizika a zisku, Harris upozorňuje, že např. u očkování lze jen těžko odhadovat, s jakou pravděpodobností by daný jedinec onemocněl nebo ne. Očkujeme pouze na základě statistické pravděpodobnosti a obecné zkušenosti, že by však bylo možné nějakým způsobem jasně prokázat prospěch pro konkrétního jedince vyvažující riziko očkování samotného, to je iluze. Je také mylné se domnívat, že existuje jakási pevná norma, co je pro člověka dané a přirozené. Před vynálezem brýlí byla zkrátka normální např. krátkozrakost, před objevením analgesie bylo běžné, že byl porod extrémně bolestivou a často smrtelnou záležitostí a právě tak je i umírání ve vyšším věku přijatelné zkrátka proto, že je to prozatím nevyhnutelné.²⁹

Podle Danielse by tak *vylepšování člověka* bylo pravděpodobně ospravedlnitelné pouze v případě alternativy typu nějaké ničivé choroby. Jak jsme viděli, je téměř nemožné dobře vypočítat poměr rizika a případného prospěchu z účasti na *vylepšování člověka* i jakékoliv běžné terapii, měl by takové rozhodnutí v ideálním případě každý jedinec činit za sebe. Pokud však jde o příští generace, o nich musíme chtít nechtít rozhodovat již dnes my a musíme si tedy se vši zodpovědností položit základní otázku: jaká pozitiva a negativa by s sebou *vylepšování člověka* přineslo?

Je také mylné se domnívat, že existuje jakási pevná norma, co je pro člověka dané a přirozené. Před vynálezem brýlí byla zkrátka normální např. krátkozrakost, před objevením analgesie bylo běžné, že byl porod extrémně bolestivou a často smrtelnou záležitostí a právě tak je i umírání ve vyšším věku přijatelné zkrátka proto, že je to prozatím nevyhnutelné.³⁰

Podle Danielse by tak *vylepšování člověka* bylo pravděpodobně ospravedlnitelné pouze v případě alternativy typu nějaké ničivé choroby. Jak jsme viděli, je téměř nemožné dobře vypočítat poměr rizika a případného prospěchu z účasti na *vylepšování člověka* i jakékoliv běžné terapii, měl by takové rozhodnutí v ideálním případě každý jedinec činit za sebe. Pokud však jde o příští generace, o nich musíme chtít nechtít rozhodovat již dnes my a

²⁹ Harris J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.52.

³⁰ Harris J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.52.

musíme si tedy se vši zodpovědností položit základní otázku: jaká pozitiva a negativa by s sebou *vylepšování člověka* přineslo?

2.5. Nesmrtelnost

Vylepšování člověka může de facto vést až k určité formě nesmrtelnosti, což je dávná touha mnoha lidí. V dějinách a v literatuře můžeme nalézt příběhy jedinců, kteří o nesmrtelnost usilovali a byli ochotni se pro tento cíl spojit s ďáblem či snášet nesnesitelné utrpení. *Vylepšování člověka* nyní přichází s možností něčeho takové v budoucnu skutečně dosáhnout, aniž bychom extrémní dlouhověkost museli nějak draze vykoupit. Někteří vědci se domnívají, že první lidé, kteří se pomocí *vylepšování člověka* dožijí 1000 let, jsou již mezi námi.³¹

Harris připomíná, že pojem nesmrtelnost není zcela na místě, neboť by se jednalo pouze o enormní prodloužení života, resp. oddálení smrti; i takto vylepšení jedinci by však byli pochopitelně smrtelní a mohli by zahynout např. při úrazech.

Harris shrnuje základní argumenty odpůrců *vylepšování člověka* proti prodlužování života:

- prodlužování života by bylo nespravedlivé
- nebylo by žádoucí a vedlo by k nudě z neomezeného života
- došlo by k narušení identity vylepšeného jedince
- vedlo by k přelidnění a konci lidského rozmnožování
- vedlo by k neúnosným nákladům na zdravotnictví
- vedlo by k rozevírání nůžek mezi bohatými a chudými zeměmi
- vznikly by paralelní populace smrtelných a nesmrtelných jedinců.

Již na příkladu transplantace ledvin se ukázalo, že bychom se nějakého dobra neměli vzdávat jen proto, že by vedlo k dočasným a dílčím nespravedlnostem. Bylo by pochopitelně nutné pokoušet se vymyslet co nejspravedlivější systém distribuce určité formy *vylepšování člověka* a dlouhodobě usilovat o zpřístupnění tohoto výdobytku všem lidem. Koneckonců již dnešní svět je ve zcela nespravedlivém stavu a průměrná délka dožití v Zambii je 38 let, zatímco v Manchesteru 72 let a např. v Chelsea 80 let.³² Těžko požadovat umělé zkracování života kvůli větší spravedlivosti.

³¹ Harris J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.60.

³² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.63.

„Nesmrtelnosti“ by bylo dosahováno do značné míry i léčbou většiny tradičních chorob, svým způsobem by tak byla mimořádná dlouhověkost vedlejším účinkem těchto terapeutických cílů. Většina lidí považuje dlouhověkost či nesmrtelnost za cosi dobrého, přesto je tu možnost, že někomu bude takový dlouhý a neomezený život připadat prázdný a nesmyslný. Pokud se dle Harrisů někdo neprojeví jako hoden takového výdobytku, navrhuje Harris východisko v podobě sebevraždy či nějaké formy eutanázie. Navíc smrt by samozřejmě zcela nevytizela, lidé by nadále umírali např. při zmiňovaných dopravních nehodách nebo nově vzniklých chorobách či jiných těžko předvídatelných jevech. Pro jedince, kteří však jsou nesmrtelnosti hodni, by to byla obrovská možnost jak „nacházet nové způsoby užívání života a konání dobra.“³³

Harris se také nedomnívá, že by dlouhověkost způsobovala ztrátu osobní identity. Je jasné, že malé dítě a vousatý stařec, který z něj vyroste mají dosti odlišné vlastnosti a výrazné prodloužení života by tyto rozdíly ještě prohloubilo. Nicméně je zde zjevná kontinuita a propojenost těchto stavů jednoho jedince, kterou by asi málokdo chtěl vážně popírat. Lze uvažovat o problémech spojených se ztrátou identity vertikální (dítě vs. stařec) či horizontální – vylepšený jedinec by v určitém smyslu nebyl tou osobou, s jejímž vylepšováním jsme začali, dramaticky odlišné vlastnosti zavádají otázku, zda se stále jedná o toho samého jedince. Zde však lze snadno namítnout, že těžko považujeme za dva různé jedince nemocného pacienta před nějakou důležitou terapií a po ní. Harris se zamýšlí nad možností, že by tak vznikaly různé imaginární osoby v rámci jednoho života (vertikální i horizontální změnou identity) a jednalo by se spíše o výhodu v boji proti přelidnění. Vznikala by tak nová individua bez nutnosti vzniku nových těl, což lze považovat za ekologický sen.³⁴

Rizika přelidnění se Harris také neobává. Zprv by vylepšení a mimořádně dlouhověcí jedinci byli stále smrtelní a nežili by věčně. Vylepšený člověk by podle různých odhadů mohl dosahovat věku až 5000 let, což by vedlo k omezení reprodukce a snížení podílu malých dětí stejně jako terminálně nemocných starých lidí v populaci a tím by náklady na zdravotnictví spíše klesaly. Navíc při předpokládaném ekonomickém růstu a inflaci by léčba terminálního stádia nemoci 1000 let po narození daného jedince byla relativně výrazně levnější než umírání jedince sedmdesátiletého (5000 liber vs. 43 pencí).³⁵

³³ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.64. Harris nám zde bohužel nenaznačuje, co by si pod tím představoval. K otázce nesmrtelnosti a kritice těchto úvah se ještě vrátíme v kapitole 6.

³⁴ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.67.

³⁵ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s. 70.

Samozřejmě by bylo nutné zamezit tomu, aby se přibližně v intervalu 25 let objevovaly stále nové generace dětí. Harrisovy však připadá přirozenější starat se o blaho lidí, kteří již žijí, než zkoumat dobro těch, kteří se případně nikdy nenarodí. A samozřejmě již zmiňovaný věcný přístup k eutanasii a sebevraždě by přeci jen nově narozeným dětem určité místo uvolnil, protože mít děti někomu přeci jen dodává radost ze života. Harris se tedy raduje, že poprvé v historii můžeme o nesmrtelnosti uvažovat realisticky a je v naší moci tuto cestu nastoupit.

2.6. Svoboda reprodukční volby a demokracie

2.6.1. Demokratické principy a omezování svobody

Jsme pyšní na to, že žijeme v demokracii, jejíž základním předpokladem je právo jedince si na základě vlastních hodnot vybrat, co chce v životě dělat. Pokud bychom akceptovali cokoliv menšího, byla by svoboda mrtvá.

Jde tedy o to, aby každý jedinec měl maximum svobody slučitelné se svobodou všech ostatních, svobodu je tedy možné omezovat pouze v případě velmi závažného nebezpečí pro společnost. Obecně a v naprosté většině případů je však třeba upřednostňovat svobodu a pokud chceme jakožto společnost něčí svobodu omezit, je nutné zevrubně prokázat, proč je to nezbytné a jakému nebezpečí tím předcházíme. Důkazní břemeno je tedy vždy na straně těch, kteří chtějí svobodu omezit.³⁶

A právě odpůrci *vylepšování člověka* se o takové omezení pokoušejí, chtějí bránit rodičům možnost ovlivňovat různé vlastnosti svých dětí před narozením a omezit tak jejich svobodu. Svoboda rozmnožovat se je obecně pokládána za základní lidské právo, stejně jako možnost své děti svobodně vychovávat dle vlastních názorů, každý normální rodič se snaží dát svým dětem to nejlepší a k tomu je potřeba nechat jistý prostor experimentům a odlišnostem, už kvůli odlišnosti lidských jedinců. Demokracie a svoboda se však neprojevuje v situaci, kdy nějaký jedinec chce to samé, co většinová společnost, nýbrž právě v situaci, kdy jsou jedincova přání a názory s většinou v rozporu. Pokud tedy svobodné rozhodování rodičů o vlastních potomcích nepoškozuje děti samé či není závažně společensky nebezpečné, musí být takovému rozhodování v demokratické společnosti ponechána volnost.

³⁶ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.74. Srovnej též např. Mill, J.S., *On Liberty*, Batoche, Kitchener 2011, s.89.

2.6.2. Rozhodování o budoucích generacích

Tváří v tvář obrovskému technickému pokroku a zcela novým možnostem a výzvám se samozřejmě musí posunovat i rozsah svobody. Svoboda pohybu již neznamená pouze možnost vandrovat od města k městu, nýbrž volně užívat aut, letadel či třeba kosmických lodí. Podobně i svobodu vyjadřování je v době boomu internetu je dnes nutné pojmut podstatně šířeji než dříve. Úměrně technickému pokroku je tedy třeba i rozšiřovat hranice svobody každého jedince, jakékoliv omezování či nerozšiřování svobody tímto způsobem je nutné smysluplně zdůvodnit, neboť základem naší společnosti je svoboda vyznání, tedy i svoboda volit si vlastní způsob života a žít dle vlastních názorů a přesvědčení. Chceme-li žít v demokracii, musíme proti svévolnému omezování svobody odhodlaně bojovat.

Máme jisté povinnosti vůči budoucím generacím, např. zanechat životní prostředí v co možná nejlepším stavu. Nesmíme poškodit ty, co přijdou po nás, takové poškození lze však způsobit nejen vlastní činností, ale i nečinností. Zamořit životní prostředí a způsobit zvýšený výskyt rakoviny za padesát let je jistě zavrženíhodný čin, stejně tak bychom se nicméně měli pokoušet, je-li to v naší moci, zamezit takovému utrpení budoucích generací i jiným způsobem, např. vylepšováním člověka. Nečinit tak a držet se pohodlné nečinnosti není o nic lepší, než aktivní páchání zla.³⁷

Podle Harrise se nelze se odvolávat na to, že nemáme rozhodovat o dětech bez jejich souhlasu – zaprvé tak již činí v nesčetných případech rodiče odjakživa, zadruhé někdy zkrátka není možné zajistit si souhlas či zeptat se na něčí názor. Ať již se jedná o malé děti, pacienty v bezvědomí či budoucí generace, musíme se v takových případech nechat vést vlastním přesvědčením, jaký je jejich nejlepší zájem. Tak činíme dokonce i v situaci, kdy se někdo může vyjádřit: psychicky nemocnému jedinci neuřízneme ruku jen proto, že takové přání vyslovil, protože předpokládáme, že to v jeho nejlepším zájmu není.

Koneckonců nechat rozhodnutí o genetickém testování či nějakém zásadním vylepšování na dětech by bylo pravděpodobně dosti velkou psychickou zátěží a v některých případech celoživotním traumatem. Pokud rodiče odjakživa činí zcela zásadní rozhodnutí o svých potomcích, která ani často nebývají v nejlepším zájmu dítěte (nezdravá strava, sledování televize atd.), bylo by těžké jim odejmout rozhodování právě třeba o genetickém

³⁷ Harris J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.80.

testování či nějaké formě vylepšování jejich potomků. Ne všechna rozhodnutí budou pochopitelně šťastná, ale žádné ideální a bezchybné řešení neexistuje.³⁸

2.7. Problematika odstraňování postižení

Jednou z podob strachu, jež dle Harrise zatím vede k odmítání *vylepšování člověka*, jsou obavy z diskriminace postižených v případě možnosti zbavovat nenarozené děti postižení. Všechny osoby jsou si z morálního hlediska rovné a žádná není méně významná. *Vylepšování člověka* však dle Harrise žádnou diskriminaci nezpůsobuje. Někteří odpůrci se mylně domnívají, že by *vylepšování člověka* porušovalo princip rovnosti a zbavování nenarozených dětí nějakého postižení naznačuje, že je život s daným postižením podřadný či dokonce nehodný žití. Harris se brání, že *vylepšování člověka* pouze odstraňuje postižení, podobně jako běžná léčba (přičemž opět platí, že oddělování léčba a *vylepšování člověka* je umělé) a diskriminace se tak spíše odstraňuje. Postižení mají samozřejmě stejnou hodnotu, práva a důstojnost jako nepostižení jedinci, nicméně postižení je v každém případě cosi nežádoucího. Harris připomíná, že si rodiče v naprosté většině případů přejí, aby se jejich děti nenarodily s postižením. Přizpůsobují kvůli tomu často dobu početí, mění svůj životní styl a berou léky (např. kyselinu listovou). V čem by tedy měla být horší snaha, chtít se vyvarovat postižení potomků pomocí léčby, *vylepšování člověka* či potratu?

Existují naopak morálně sporné případy, kdy postižení rodiče (viz kapitola 3.1) odmítají terapii, která by mohla jejich dítě vyléčit, zkrátka pro to, že chtějí mít dítě stejně postižené, jako jsou oni.³⁹ Takový příklad nám může připadat morálně stejně podobně sporný, jako *vylepšování člověka* pomocí prenatálních genetických zásahů. Co si pomyslíme např. o ženě, která nepřizpůsobí svůj životní styl během těhotenství a zvyšuje riziko postižení nenarozeného dítěte? Je takový přístup morálně lepší, než při umělém oplodnění v laboratoři odstranit embryo, z něhož by vyrostl postižený jedinec? Bylo by morálně správné to nechat na náhodě či dokonce vybrat z nějakých důvodů to postižené?

Postižení je dle Harrise stav, který máme „silný důvod si nepřát, přičemž postižený jedinec musí být nějakým způsobem poškozený,“⁴⁰ (postižením tedy např. není narodit se jako Žid v Německu v roce 1930 – nejsou to sice právě žádoucí podmínky, v nichž bychom se

³⁸ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.85.

³⁹ Srov. např. Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.1.

⁴⁰ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.92.

chtěli ocitnout, avšak nedá se zde mluvit o nějakém poškozeném stavu). Postižení je vždy poněkud relativní a spočívá ve vztahu k možným alternativám, např. když je spojené s výrazně nižším věkem dožití než i okolních nepostižených jedinců. Postižení je tedy jaksi relativně a dané okolními podmínkami – pokud by došlo ke zvětšení ozónové díry, byly by jedinci s bílou kůží postižení, přestože jejich barva kůže není žádnou odchylkou od druhově typického fungování. Pochopitelně bychom se pokoušeli takové jedince vyléčit, např. bychom užili metodu ztmavující kůži a dodávající lidem vyšší odolnost vůči škodlivému záření.

Rodiče jsou kauzálně zodpovědní za to, jakou genetickou výbavu nám předali, tzn. naše geny jsou výsledkem kombinace těch jejich. Dokud však nelze tento proces ovlivnit či regulovat, nejsou za to zodpovědní morálně. Tato situace se tedy mění s vývojem technologií. Je přirozenou lidskou tendencí mít rodinu a děti a je to naprosto správné, pokud se to neděje na úkor dítěte. Pokud bychom mohli odvrátit postižení svého dítěte a neučinili tak, jsme za něj morálně zodpovědní. Proto také Harris tak obširně rozebírá naši povinnost bojovat proti postižení, které lze odvrátit.

Obecně je považováno za lepší mít postižené dítě než žádné (pokud je takový život dítěte hodný žití), je však také lepší mít nepostižené dítě než postižené. Postižení se někdy mohou cítit méněcenní, pokud někteří rodiče volí raději potrat po zjištění, že by děti měli dané postižení. Nikdo však přeci nezastává takový utilitarianismus, v němž by lidem podle jejich dokonalosti přiřkládal různou hodnotu jakožto lidským bytostem a chtít napří, aby se lidé vzdávali svých orgánů ve prospěch nadanějších jedinců. Je samozřejmě mrzuté, že se někdo cítí léčbou postižení dotčen, ale těžko budeme někomu odpírat léčbu zlomené nohy jen z ohledu k vozíčkářům.

Morální hodnotu lidské bytosti dle Harrise dodává zejména schopnost sebe-vědomě oceňovat a hodnotit svou vlastní existenci, v tomto ohledu je dospělý lidský jedinec jednoznačně hodnotnější než zvířata, embrya či dokonce novorozenec, avšak postižení zde nehraje žádnou roli. Nikdo by tedy netvrdil, že život postižených nestojí za žití, avšak vždy je lepší nemít postižení, než jej mít, jinak by se nedalo hovořit o postižení.⁴¹

Nedá se vyloučit, že snaha zbavit své potomky budoucího postižení vede podvědomě ke špatnému přístupu k již postiženým jedincům, existuje však nějaká morální povinnost bránit všem možným nežádoucím pocitům? Ani boj proti rakovině přeci nemá být políčkem do tváře nemocných, nýbrž bojem proti tomu, co rakovina způsobuje lidem.

⁴¹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.99.

Někdo tvrdí, že se nedá hovořit o postižených, nýbrž o různé obdařených jedincích, kteří zkrátka prožívají svět jinak. Hluší jsou sice připraveni o požitky z poslechu Mozarta, ale není třeba je kvůli tomu hned považovat za postižené, stejně jako tak nevnímáme lidi bez hudebního sluchu či neschopných mít požitky z intelektuálních diskuzí. Takový život může být vskutku i podle Harris zcela plnohodnotný a dobře prožitý, i tak je smysluplné nezatěžovat něčí start do života i sebemenší nevýhodou, jíž dle Harrisovy definice postižení zkrátka je. Proto je zcela jasné že máme-li v rámci genetické diagnostiky tři embrya, z nichž jedno s sebou nese budoucí postižení, implantujeme pochopitelně ta, která s sebou pravděpodobně budoucí postižení nenesou. Harris si uvědomuje, případy, kde bychom díky prenatální diagnostice a snaze z nejrůznějších důvodů nepřivést na svět postižené dítě dost zabránili narození Beethovena, Hawkinga či Reagana. Takové uvažování je však absurdní, podobně jako bychom chtěli vyzdvihovat antikoncepci, která mohlo kdysi zabránit početí Hitlera.⁴²

Tímto výběrem zkrátka způsobíme, že nějaká hypotetická bytost nebude existovat, těžko to však považovat za jejich diskriminaci, neboť nebudou existovat, aby takovým jednáním trpěli anebo si na něj mohli stěžovat.

2.8. Výběr pohlaví

Je přirozené, že rodiče chtějí ovlivňovat řadu aspektů v životě svých dětí. Někteří by si rádi vybrali i to, zda se jim narodí dcera nebo syn, takovou volbu již dnešní biotechnologie umožňují. Harris se touto problematikou zabývá ne proto, že by se jednalo o příklad zlepšování člověka, neboť nelze říci, které pohlaví je lepší, nýbrž proto, že se zde odhaluje cosi o etice rozhodování v podobných případech. Jedná se totiž o tzv. neutrální zásahy do povahy člověka a pokud by se ukázalo, že jsou takové intervence v pořádku, byl by to silný argument ve prospěch zlepšování člověka.

Podle Harris není nikterak nemorální chtít holčičku či chlapečka, podobně jako si přejeme, aby naše dítě nebylo postižené. Díky technickému pokroku však již nemusí zůstat jen u zbožného přání a pokud to je, či v brzké budoucnosti bude, v naší moci, zabránit postižení svých dětí, bylo by nemorální tak neučinit. Otevírají se nám možnosti stát se jakýmsi sudičkami, jejichž vyslovené přání se i splní. I při tradičním způsobu plození dětí můžeme hodně ovlivnit, například výběrem partnera.

⁴² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.105.

Pohlaví je tedy morálně neutrální rys, z morálního hlediska nelze říci, zda je lepší být mužem či ženou. Harris se tedy ptá: Je-li to opravdu nedůležité, proč tomu bránit? A pokud to důležité je a v dané situaci existuje nějaká volba, proč takovou volbu neučinit?

Důležitý je zjevně způsob takového výběru, potrat dítěte s nežádoucím pohlavím společensky přijatelný není, pokud by na to mělo však zásadní vliv například pití šťávy z pomerančů, těžko si představit, že by společnost něčemu takovému chtěla bránit. Na námitky odpůrců, že by takový výběr posiloval genderovou diskriminaci a působil nerovnováhu ve společnosti Harris odpovídá, že určité volby připomínající diskriminaci činíme běžně, např. si bereme osoby stejného vyznání, stejné národnosti atd. Přípustnost daného uvažování má co do činění s motivací, s jakou je daná věc prováděna; buddhista malující swastiku bude nahlížen jinak, než obdobně konající neonacista.

Pohlaví dítěte nebývá zásadním důvodem k lítosti rodičů a nejedná se o žádné postižení, přesto z nejrůznějších důvodů mohou rodiče preferovat narození syna či dcery. Žijeme-li v demokracii a jsou-li dostupné techniky, jak lze něco takového ovlivnit, musí společnost dodat silné argumenty, proč by v tomto případě chtěl rodičům upírat jejich právo na svobodnou volbu danou jejich názory a přesvědčením.

Kdyby kupříkladu ve Velké Británii s 58 miliony obyvatel bylo povoleno, během deseti let v milionu případů zvolit si pohlaví dítěte, nemohla by se tím napáchat žádná významná škoda. Zprvce není pravděpodobné, že by všichni volili stejné pohlaví a vytvářeli tak ve společnosti nerovnováhu, zadruhé by takové děti musely být vybírány laboratorně a rodiče by zřejmě spíše preferovali přirozený způsob početí. Takový výkyv v poměru zastoupení obou pohlaví ve společnosti by nebyl nikterak zlověstný, koneckonců již dnes je ve Velké Británii o 1,250,000 více žen než mužů.⁴³

Dle britského úřadu pro lidské oplodnění a embryologii HFEA⁴⁴ je volba pohlaví přípustná pouze z terapeutických indikací, čili například v případě pohlavně vázaných chorob. Ty jsou vázané na X-chromozomu a v drtivé většině postihují chlapce (ženy mají dva X-chromozomy). HFEA míní, že metody výběru pohlaví, zejména průtoková cytometrie, jsou příliš riskantními procedurami a není možné odhadnout dopad na zdraví dětí. Každému teoretickém riziku je tedy prý třeba se vyhýbat.

Harris upozorňuje, že lze-li toto riziko podstoupit u pohlavně vázaných chorob, nebude to s ním zřejmě tak vážné. Není mu také jasné, koho se vlastně HFEA snaží před

⁴³ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.149.

⁴⁴ Srovnej HFEA: *Sex Selection: Choice and Responsibility in Human Reproduction*, 2003 (http://www.hfea.gov.uk/docs/Sex_Selection_choice_and_responsibility.pdf).

rizikem chránit. Buď nám jde o prospěch těch dětí, jejichž embrya budou z výběru vyřazena – ty však neexistují a nikdy nebudou, těžko tedy hovořit o prospěchu někoho, kdo neexistuje. Anebo může jít o prospěch jedince, který je takto vybrán – ten však je vybrán právě díky této technice a ve srovnání s alternativou neexistence se nezdá pravděpodobné, že by si na vyšší riziko stěžoval (samozřejmě za předpokladu, že bude mít život, který bude stát za to žít).

Zpráva HFEA v jiných pasážích sama přiznává, že rozhodnutí mít děti je naprosto soukromá záležitost a lidé by o takových věcech měli rozhodovat sami; stát by do takového rozhodování měl zasahovat pouze tehdy, hrozilo-li by vážné nebezpečí či poškození. Občané by měli mít svobodu činit vlastní rozhodnutí na základě svých hodnot a přesvědčení, ať již jsou tyto hodnoty v souladu s názory většiny či ne. HFEA však na tento princip jaksi zapomíná a nechává se spíše vést všeobecnou nevraživostí vůči volbě pohlaví. HFEA se např. domnívá, že by možnost výběru pohlaví mohla děti psychicky poškodit, když by si zpětně uvědomily, že byly vybrány takovou procedurou. Harris namítá, že by děti pochopitelně nebyly vybrány jen na základě svého pohlaví a zejména nechápe, proč by takové vědomí mělo vlastně někoho poškodit. Byly by snad takové děti hůře vychovávány, opečovávány či méně milovány? Dá se předpokládat, že by tomu případně bylo spíše naopak. Možná by dokonce byly děti pyšné právě na to, že prošly jakýmsi výběrem a byly vybrány jako nejlepší. Pokud by možnost výběru pohlaví přeci jen vedla k černým scénářům, jichž se HFEA obává, rodiče by to zřejmě přestaly využívat. Harris je přesvědčen, že pokud není ve hře opravdu vážné ohrožení společnosti či jedinců, neměla by společnost vnucovat rodičům svou vůli.

Na příkladu možnosti volby pohlaví dítěte tak Harris demonstruje některé důležité momenty, kterých chce využít v diskusi o lidském vylepšování: pohlaví je geneticky určené, je morálně neutrální, volba pohlaví nikoho žádné individuum nepoškodí, ani hypotetické jedince, kteří by kvůli danému výběru nevznikli, a to právě z toho důvodu, že by nikdy neexistovali.

Je-li tedy přípustná genetická manipulace vedoucí ke změně neutrálních rysů potomků, pak musí být možnost genetického *vylepšování člověka*, kde jde o hmatatelné dobro, ještě přijatelnější.⁴⁵

⁴⁵ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.159.

2.9. Status a práva embrya

2.9.1. Totipotentní buňky a jejich ztráty

V debatě o etice *vylepšování člověka* se často argumentuje nepřipustným nakládáním s embryi, proto Harris věnuje jednu celou kapitolu otázce morálního statusu embryí. Kritizuje pojetí, dle kterého mají rané zárodky svou vnitřní hodnotu, danou potenciálem stát se dospělou lidskou bytostí. Byl by tedy prý nepřipustné embryo zničit, štěpit či rekombinovat.

Harris vysvětluje, co se vlastně s embryi provádí: pokud se ve vhodné fázi rozštěpí embryo, vzniknou např. 4 geneticky identické klony, aniž by přitom byla zničena jediná buňka. Pomocí rekombinace lze pak tato 4 identická embrya zase spojit do jednoho.⁴⁶ Harris připomíná starodávné debaty o tom, v jaké fázi se objevuje v člověku duše. Pokud by se tak dělo po početí, musela by se tedy taková duše dělit a násobit, naopak při rekombinaci by se spojovala a snad nějakým způsobem ze tří čtvrtin zanikala.⁴⁷

Důležité je, zda se jedná o buňky totipotentní, tj. mající potenciál stát se jakoukoli lidskou buňkou – takovými buňkami jsou právě embrya. Pak by tedy měla embrya výsadní pozici a byl by zásadní rozdíl mezi zničením embrya a běžných buněk. Dnešní techniky však již umožňují vytvořit totipotentní buňky z buněk pluripotentních (z nich se mohou vyvinout různé druhy buněk, ovšem narozdíl od totipotentních ne všechny druhy) a dokonce pomocí nukleárního přenosu získat genom z jakékoliv buňky (jako tomu bylo např. u naklonované ovce Dolly). Všechny lidské buňky tak v sobě mají potenciál stát se jakoukoli lidskou buňkou a v zásadě stát se lidským jedincem. Zničení jediné buňky, což je běžná každodenní situace, by tak eticky bylo stejně závažné, jako laboratorní zničení embrya.

Štěpením embryí se navíc vlastně pouze množí tento potenciál a těžko říci, co je na tom eticky závadného. Dle Harrise nás v tomto ohledu mate řeč, která nás nutí přemýšlet o těchto buňkách jako o dvojčatech a tedy jako o osobách. A opět se také vrací na mysl otázka, jak je to s identitou takových případných individuí – taková individua by však nikdy nevznikla a těžko tedy uvažovat o jejich právech a blahu. Těžko se lze tedy domnívat, že by dané manipulace s embryi poškozovaly nějakého skutečného jedince.

Harris připomíná, že existují dvě základní teorie práva: teorie volby a teorie zájmu. Pokud jde tedy o ochranu autonomie a blaha, což jsou ústřední pojmy daných teorií, těžko si

⁴⁶ Srovnej např. Petr, J., *Klonování – Hrozba, nebo naděje?*, Paseka, Praha 2003, s.22.

⁴⁷ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.161.

představovat, že by embrya, tedy určité zvláštní buňky, měly nějaká práva. Někdo by mohl namítat, že embrya jsou výjimečná tím, že mají potenci stát se lidskou bytostí. Podle Harrise však také nenakládáme s vejci jako s omeletou a s živým člověkem jako s mrtvým masem, kterým se po smrti stane. Pokud bychom chtěly potenciál považovat za hotovou věc a podle toho se chovat, museli bychom nejen embryo považovat za člověka, ale současně i spermii za embryo a tedy i za člověka atd. ad absurdum. Pokaždé je nutný tak velký počet mezikroků, že zásadní rozdíl mezi potenciálem embrya a jakékoliv buňky obsahující lidský genom je zanedbatelný. Zásada činit vše pro uskutečnění potenciálu stát se člověkem, kdykoliv je něco takového v naší moci, tak není smysluplná.⁴⁸

Příliš příznivé šance nečekají však ani embrya při běžné lidské reprodukci, kde připadá podle různých odhadů 3-5 ztracených embryí na jeden zdravý porod. Embrya jsou ničena buď svou přirozenou neschopností se zdárně vyvíjet, anebo např. antikoncepčními prostředky, které tomuto vývoji uměle brání, obvykle právě 5.-8. den po početí. Pokud jsme se nyní těchto okolností vědomi a přesto se pokoušíme zplodit děti, musíme přijmout břemeno odpovědnosti za zničení velkého množství embryí. Výzkum kmenových buněk by tak vlastně mohl přinést šetrnější nakládání s embryi, zastánci práv a blaha embryí by měli podporovat spíše genetické manipulace s embryi, než přirozený způsob rozmnožování.⁴⁹ Je sice pravda, že většina embryí používaných při daných výzkumech je v současnosti určena ke zničení, ale to by se právě teoreticky mohlo změnit, pokud by k tomu zastánci práv embryí poskytly dostatek argumentů.

Harris také zpochybňuje argument, že zabití je za všech okolností nesrovnatelně horší než nechání zemřít. Lze si vzpomenout na různé hrdinské činy, (např. pasažérů na palubě linky 93 11. září 2001, kteří se postavili únoscům letadla poté, kdy prosákly informace, že teroristé užívají letadel k zabíjení civilistů v hustě obydlených oblastech), kdy je za zcela specifických okolností zabití oceňováno více, než pasivní čekáním na větší katastrofu.

2.9.2 Embrya a problém identity

Harris se krátce zastavuje i u problému identity: každý jedinec je sám se sebou identický, ale silná propojenost se sebou samým např. před dvaceti lety neexistuje – daný jedinec má v obou stavech odlišné zkušenosti, názory, dělá něco jiného a žije v jiných podmínkách. Koneckonců otázka identity přichází do úvahy i u běžné terapie, např. když je vyléčen schizofrenik nebo slepec, jejichž život se zásadně promění a jakoby se jednalo o dvě

⁴⁸ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.171.

⁴⁹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.174.

různé osoby.⁵⁰ Prenatální genová terapie dokáže odejmout od nějakého jedince jeho hypotetický postižení a lze samozřejmě spekulovat, zde se jedná o toho samého jedince. To považuje Harris za zajímavou filosofickou zábavu, připomínající logické paradoxy spojené s cestováním časem (co kdybych se vrátil v čase, zabil své rodiče a nikdy se nenarodil?) nebo střet neomezených sil (dokázal by všemohoucí Bůh stvořit tak těžký kámen, že by jej ani on sám nemohl uzvednout?), v podobných situacích nelze dospět k logickému řešení a Harris v tom nespatřuje žádný důvod, proč se takovými problémy v praxi nechat omezovat.

2.10 Povinnost podporovat a účastnit se výzkumu

Věda má dle Harrise za všech okolností směřovat k blahu lidstva a ulehčovat břemeno lidské existence. Každý vědec má velikou odpovědnost a musí neustále zvažovat, zda jeho vynálezy k tomuto cíli přispívají. Vědci by měli skládat jakousi obdobu Hippokratovy přísahy, tedy slíbit, že bude vědění užívat pouze ve prospěch lidstva.

Myšlenka zlepšování člověka je vlastně dobrá již ze své definice, neboť právě to by mělo být naším cílem. Vylepšování člověka tedy znamená: „činit nás lepšími, nejen léčením a zlepšováním našeho zdravotního stavu; zlepšování člověka nás činí lepšími lidmi, méně zotročených nemocí, utrpením a předčasným umíráním, méně vystrašenými, neboť se máme méně čeho bát; nezávislejšími, dokonce i na medicíně a lékářích.“⁵¹ Vylepšování člověka je tedy morální povinností a nejsilnější motivací k vědecké činnosti.

Je-li něco nevyhnutelného a nedokážeme s tím nic dělat, je pochopitelně projevem moudrosti, dokážeme-li svůj osud akceptovat. Pokud je však změna v našich silách, je naší povinností proti tomu bojovat. Takovým způsobem koná věda a technologie dobro, je proto i dobré podporovat pokusy a ochranu této činnosti ve společné snaze učinit ze světa bezpečnější a lepší místo.

Harris chápe tedy úlohu filosofie a vědy jinak, než jeho oponenti, podobně jako Marx a Platón je přesvědčen, že filosofové mají svět nejen vykládat, nýbrž i usilovat o jeho proměnu k lepšímu. Chceme-li jednat morálně, musíme se svobodně a dle své nejlepší vůle rozhodovat, co je dobré a to potom v praxi všemi prostředky podporovat, např. máme přímo morální povinnosti, podporovat vědecký výzkum a účastnit se pokusů.

⁵⁰ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.181.

⁵¹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.185.

Věda a vědecký pokrok byly nicméně tradičně vnímány s velkou nedůvěrou až nepřátelstvím. Tento opatrný přístup má samozřejmě v některých případech své oprávnění, právě v medicíně zná historie nejen z nacistického Německa hrůzné a nemorální příklady pokusů na lidech. Harris však samozřejmě hovoří o výzkumu cíleném na zabránění závažného poškození a na poskytování významného prospěchu všem lidem. Ve všech případech musí být míra případných negativ a pozitiv ospravedlňovat břímě výzkumu subjektů, individuů a společnosti. Ospravedlnění vědy může vycházet jedině z vykazování dobra, které koná, přestože pochopitelně v některých případech nelze domyslet důsledky do posledního detailu.

Jde zde také o jistou spravedlivost: vzhledem k tomu, že každý z nás profituje z vědeckého pokroku (na poli medicíny lze jako příklad uvést léčbu antibiotiky, očkování, dramatické snižování kojenecké mortality, přístup k pitné vodě a hygienu), bylo by spravedlivé přispívat ke společenskému přístupu, který tento pokrok umožňuje. Měli bychom kupříkladu darovat vzorek krve pro nějaký smysluplný výzkumný projekt, i když je nám odběr krve nepříjemný a prospěch z daného projektu není pro nás osobně nijak zvlášť zřetelný. Jednodušší by samozřejmě bylo svou účast odmítnout, avšak spravedlivější a morálnější je se zúčastnit. Zaprvé tak přijímáme svou spoluzodpovědnost za společenský pokrok a osvědčujeme tak svou roli morálního činitele, zadruhé, ač nepřímo či teprve ve vzdálené budoucnosti mám z daného jednání či systému, k němuž tak svým jednáním přispívám, prospěch.⁵² Samozřejmě platí, že všichni lidé jsou morálně stejně důležití a nikdo nemá v tomto ohledu před druhým, individuální zájem nějakého výzkumníka nemá tedy navrch nad právy účastníka výzkumu. Nestojí zde tak proti sobě zájmy dvou zneprátelených skupin, nýbrž společný zájem všech, který společnou účastí na vědeckém výzkumu každý nás podporuje.

I v dnešní demokratické společnosti existuje velké množství situací, kdy je občanům něco společností nařizováno či zakazováno, např. povinná školní docházka, očkování, lékařské testování novorozenců, izolace vysoce nakažlivých pacientů atd. Mělo by také smysl nařídít povinnou účast na lékařském výzkumu, bylo-li by to nutné. Nicméně Harris věří, že si většina lidí uvědomuje jeho důležitost a prospěch, který z něj všichni společně máme, a že se tedy vždy najde dostatek dobrovolníků. Harris samozřejmě přiznává, že hovoří o ideálních případech a že řada dnešních výzkumů je prováděna soukromými společnostmi, kterým jde především o zisk.

⁵² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.194.

Rizika výzkumu musejí být nízká, stejně jako musí být minimální možnost zneužití neinformovaných účastníků. Informovaný souhlas je v takovém případě samozřejmostí stejně jako další běžné náležitosti související s etikou medicínského výzkumu. Morální povinnost takového druhu mají i děti, jsou-li morálními agenty (což obvykle jsou). Rodiče by tak měli na přijatelně rizikové výzkumy posílat i své děti, neboť je to v nejlepším zájmu budoucích generací. Můžeme pak hledět do budoucnosti s dobrým pocitem jako obři, na jejichž ramenou stojí naši potomci.⁵³

⁵³ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, 205.

3. Sandelovy námitky proti vylepšování člověka

3.1. Nové možnosti a morální pobouření

Michael J. Sandel ve své knize *The Case against Perfection*⁵⁴ nejprve na několika sporných případech demonstruje komplikovanost dané etické problematiky.

Připomíná hluchoněmý lesbický pár, který si před několika lety přál dítě se stejným postižením, jaké měly obě partnerky.⁵⁵ Jedna z nich se proto nechala uměle oplodnit spermii dárce, v jehož rodině se po pět generací vyskytuje hluchota. Vše vyšlo přesně podle plánu a narodil se jim hluchoněmý syn. Co však partnerky nečekaly, bylo následné odsouzení veřejnosti. Obě ženy to nemohly pochopit, neboť jsou se svým postižením natolik vyrovnané, že hluchotu vnímají pouze jako odlišný způsob života.

V jiném případě⁵⁶ se bezdětný manželský pár pokoušel najít vhodnou dárkyni vajíčka k umělému oplodnění, měl však přesně dané požadavky: dárkyně musí mít přesnou výšku, atletickou postavu, být ze zdravé rodiny a mít dobré výsledky z testu studijních předpokladů. Za vajíčko takovéto dárkyni pár nabízel 50 tisíc amerických dolarů jako odměnu. Tento případ byl také v tisku dlouze diskutován, vyvolal nicméně menší opovržení, než výše uvedený případ s hluchým dítětem.

Do třetice zmiňuje Sandel případ Američanky⁵⁷, již zemřela milovaná kočka, a proto si ji nechala za 50 tisíc dolarů naklonovat. To se skutečně povedlo a spokojená panička si pochvaluje, že je klon její kočky k nerozeznání od originálu. Od té doby se klonování zemřelých koček stává stále lepším byznysem, cena této služby pomalu klesá a zákazníci dostávají záruku vrácení peněz, pokud se bude klon výrazněji lišit od jejich původního mazlíčka. Mezitím se také pracuje na klonování psů, které je o něco náročnější. Sandel se netají svým znepokojením nad uvedenými případy a chce zkoumat, co nás zde intuitivně pobuřuje. Jako poněkud uklidňující mu připadá, že ani tak důkladné plány nemusí vyjít s jistotou a přinejmenším narození lidských potoků v prvních dvou případech stále ještě podléhá genetické loterii.

⁵⁴ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007.

⁵⁵ Tamtéž, s.2.

⁵⁶ Tamtéž, s.2.

⁵⁷ Tamtéž, s.5.

3.2 Etická stránku vylepšování člověka

3.2.1 Klonování a autonomie budoucích generací

Díky průlomům v genetice je možné léčit nejrůznější zdravotní postižení, na druhou stranu může být tento pokrok zneužíván k manipulaci s naší vlastní přirozeností – lze vylepšovat svaly, paměť, náladu či si vybírat si pohlaví svých dosud nenarozených potomků. Narození naklonované ovce Dolly v roce 1997 přineslo vědcům značnou euforii, její předčasná smrt však ukazuje, že by nás případné klonování lidí mělo zneklidňovat i z medicínského hlediska.⁵⁸

Někteří odpůrci na klonování či jakékoliv genetické manipulaci s vlohami svých potomků kritizují narušení práv dětí na vlastní autonomii. Takto upravené děti budou žít ve stínu originálů, budou připraveny o vlastní a autonomní budoucnost. Rodiče by dle Sandela v takovém případě opravdu poněkud nepřipustně nasměrovali budoucnost svých dětí podle svých vlastních přání. Je ovšem pravda, že podobný vliv rodiče uplatňují odjakživa a i dnes koneckonců každé dítě v rámci genové loterie zdědí konkrétní geny s nimiž musí žít. Pokud by bylo problém v autonomii budoucích generací, bylo by těžké něco namítat v případech, kdy se dospělý člověk rozhodně pomocí genetického vylepšování upravit pouze sám sebe. Podobně jako v případě kosmetických zásahů plastických chirurgů jde o zneužívání medicínských prostředků k nemedicínským cílům. Připadá-li nám sporná plastická chirurgie, o to více nás znepokojuje *vylepšování člověka*, které jde do největší hloubky člověka a nedrží se jen na povrchu, jako plastická chirurgie.

Technický pokrok je dnes rychlejší než morální zpracovávání nově nastolených problémů, je proto nutné znovu nastolit otázky po morálním statusu přírody a vztahu lidí k danému světu.⁵⁹ Tyto otázky někteří filosofové považují za teologické a mají tendenci se jim vyhýbat. Biomedicínská problematika však činí zkoumání těchto etických otázek nevyhnutelným.

⁵⁸ Srovnej např. Petr, J., *Klonování – Hrozba, nebo naděje?*, Paseka, Praha 2003, s.143-5.

⁵⁹ *Given world*. Viz Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s. 7.

3.2.2 Čtyři způsoby možného vylepšování člověka

Sandel zmiňuje čtyři způsoby genetického vylepšování, které jsou již dnes zcela aktuální. Při pokusech na myších byl s úspěchem intramuskulárně aplikován syntetický gen, jehož následkem došlo k výraznému nárůstu svalové hmoty a ke snížení její redukce ve stáří.⁶⁰ Tato procedura by mohla zásadně pomoci např. pacientům se svalovou dystrofií, lze si však snadno představit, že by tato technika byla velmi lákavá např. pro atlety, kteří by si tak pomáhali k lepším výkonům. Doping je obecně odmítán kvůli zdravotním rizikům a porušení fair play, v tom ale zřejmě nespočívá hlavní problém. Lze si totiž představit, že by takováto procedura mohla být víceméně bezpečná a i v současném stavu se ve sportu nepovažuje za nefér výhodu, je-li někdo od narození nadanější než ostatní.

U much octomilek a myši byl objevený gen zásadně ovlivňující paměť a při pokusech byly kopie tohoto genu úspěšně inkorporovány do myších embryí.⁶¹ Takto vzniklé myši byly chytřejší a projevovaly lepší paměť. Tyto dary se projeví i u jejich potomků. Že by o takovou proceduru byl zájem i mezi lidmi se dá předpokládat, např. i proto, že ‚zlepšovky paměti‘, prozatím chemické povahy, jsou nejen podávány pacientům s demencí, ale jsou často užívány i zdravými lidmi. Proč by mělo být špatné si např. díky chemickým či genetickým vylepšením rychleji osvojit cizí jazyky? Někdy je sice možná lepší, některé věci rychle zapomenout, avšak i v tomto ohledu by mohla být biotechnologie nápomocná a pomáhat vymazat např. různá traumata z paměti. Sandel poznamenává, že se dá tedy očekávat masivní rozšíření takového vylepšení sebe sama, čímž by však zřejmě vznikly dva druhy lidí a docházelo by k jisté dehumanizaci

Geneticky lze ovlivňovat i výšku, dětští lékaři koneckonců neustále usilují o to, aby konkrétní děti nebyly podprůměrného vzrůstu. Ten je dán dědičností a nižší hladinou růstového hormonu, který se stále častěji podává. Vzniká zde tak prostor pro tzv. kosmetickou endokrinologii,⁶² kdy může být dosahováno žádoucího vzrůstu pomocí různě drahých hormonálních či genetických terapií. Opět by tak vznikla skupina vylepšených a nevylepšených jedinců – vůči nim by to nebylo právě spravedlivé, neboť dosud průměrně vysoký jedinec by se kvůli umělé vylepšenému vzrůstu ostatních stal vlastně podprůměrným. Ne všichni by však chtěli žít ve společnosti, kde budou rodiče stát před dilematem, kolik peněz chtějí utratit za několik centimetrů výšky pro své děti.

⁶⁰ Tamtéž, s.11.

⁶¹ Tamtéž, s.13.

⁶² Tamtéž, s. 17.

3.2.3. Volba pohlaví

Volba pohlaví je dnes již díky genetice poměrně běžná záležitost. Při testování genetických chorob se pomocí amniocentézy⁶³ zjistí karyotyp a pohlaví plodu, toto testování však např. v Indii a v Číně vedlo k obrovskému množství potracených dívek.⁶⁴ V západní společnosti je potrat kvůli ‚nežádoucímu‘ pohlaví nepřijatelný, avšak např. pomocí techniky IVF⁶⁵ existuje možnost vybrat embryo nesoucí geny pro požadované pohlaví před implantací do dělohy. Lze namítat že embryo má mít stejná práva, jako dospělá osoba nebo že výběr spermií pomocí průtokové fotometrie je příliš riskantní, anebo že by se tím prohlubovala diskriminace žen. Tyto problémy jsou však možná řešitelné, bylo by např. možné prosadit pravidlo, že si syna může vybrat pouze pár, který již má více dcer. I tuto problematiku přesto je třeba prozkoumat, neboť něco je na těchto příkladech tak znepokojivé.

3.3. Vylepšování vrcholových výkonů

Genetické *vylepšování člověka* by mohlo ohrozit naši lidskost. Mohli bychom totiž ztratit část své svobody, zodpovědnosti za sebe samé a za to, jací jsme. Bude-li nějaký sportovec zářit díky umělým vylepšením, zasluhuje si náš obdiv spíše jeho lékárník. Čím je např. atlet více vylepšený, tím méně oceňujeme jeho výkon. *Vylepšování člověka* je prometheovským projektem pokoušejícím se předělat přírodu a lidskou přirozenost.⁶⁶

Naše vlohy a schopnosti totiž nejsou tak zcela naše, jsou nám dány shůry a ne vše je určené k našim snahám o přetvoření. Sandel přiznává, že se zde pouští na pole religiózní vnímavosti, jedná se však o mnohem komplexnější problematiku. Úvahy o obdařenosti shůry nás např. dostávají do nesnází při úvahách o fungování demokracie, neboť zde vlastně

⁶³ Amniocentéza je relativně bezpečná procedura spočívající v odsátí amniové tekutiny obklopující plod pod ultrazvukovou kontrolou. Provádí se obvykle v 16. týdnu těhotenství a kultivace buněk trvá přibližně tři týdny. Z nich lze zjistit tzv. karyotyp plodu, tzn. chromozomy obsažené v jádrech jeho buněk. Z počtu a struktury jednotlivých chromozomů se dá s vysokou pravděpodobností snadno odhadnout např. pohlaví dítěte či přítomnost genetických chorob.

⁶⁴ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.23.

⁶⁵ In vitro fertilizace, tedy oplodnění ve zkumavce.

⁶⁶ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.26.

vyzdvihujeme fakt, že nejsme všichni stejně nadaní a v různých oblastech máme odlišnou startovní pozici.

Na sportovcích oceňujeme přesto právě spíše nadání, různé techniky *vylepšování člověka* by tak byly spíše nežádoucí. Je něco jiného používat při běhu speciální boty a podstoupit kvůli mimořádným sportovním výkonům genetické vylepšení. Jak tvrdí zastánci *vylepšování člověka*, existuje opravdu plynulý přechod mezi léčbou a vylepšováním (operace očí vs. brýle), Sandel však spatřuje rozdíl v tom, zda daný postup směřuje k přirozené lidské činnosti.

V moderním sportu je těžké rozhodnout, zda je překročena hranice dopingu při užívání krevních transfúzí, podávání erythropoetinu⁶⁷, užívání kyslíkových stanů, anebo speciální stravy. Nejde zde pouze o ohledy na případné poškození zdraví nebo o fair play, nýbrž hlavně o respektování integrity daného sportu a respekt k mimořádným výkonům zásadním pro tu či onu hru. Pomocí moderních technik lze takové výkony různě vylepšit, pak by se však ze sportu stalo spíše divadlo a ztratilo by se něco zvláštního, co při sportu obdivujeme – lidské drama a komplexnost hry, ukazující různé lidské schopnosti a ctnosti. Různé podpůrné prostředky tedy můžeme porovnávat podle (částečně intuitivního) pocitu, co dané hře ještě přispívá a rozvíjí nebo ničí jejího ducha.⁶⁸

Jiným příkladem je klasická hudba – je v pořádku užívání beta-blokátorů⁶⁹ před koncertem, je-li hudebník nervózní? Zde záleží na našem chápání výkonu hudebníka, zda k němu řadíme i schopnost vystupovat na veřejnosti. Podle většiny milovníků hudby by to na jeho výkonu zřejmě nic neubralo, zatímco např. různé mikrofony v opeře již přirozenost výkonů narušují.

Bylo by v každém případě zajímavé, vytvořit dvě paralelní ligy, z toho jednu z nich plnou geneticky vylepšených sportovců a zjistit, která by lidi zajímala a přitahovala více. Pravidla sportu nejsou tak arbitrární, jak si myslí někteří kritici sportu, každý fanoušek cítí, že pravidla jsou vystavěna tak, aby nechala vyniknout určité schopnosti a ctnosti sportovců

⁶⁷ Erythropoetin (EPO) je hormon produkovaný ledvinami stimulující produkci červených krvinek. Terapeuticky bývá podáván např. při chudokrevnosti způsobené poškozením funkce ledvin. Jeho hladina stoupá při nedostatečném přívodu kyslíku do organismu, např. při dlouhodobém pobytu ve vysoké nadmořské výšce.

⁶⁸ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.37.

⁶⁹ Beta-blokátory jsou léky blokující působení beta-adrenergního systému, které mimo jiné zpomalují srdeční frekvenci a snižují krevní tlak.

hodné obdivu. *Vylepšování člověka* by tedy zničilo oslavu těchto přirozených schopností a talentů.⁷⁰

3.4 Výchova dětí a možnost vybrat si jejich vlastnosti

Etika obdařenosti je na ústupu ve sportu i v rodičovské výchově a biotechnologie tomuto trendu napomáhají. Zatímco např. partnery či přátelé si často vybíráme dle jejich schopností a vlastností, děti máme přijímat jako dar, takové jaké jsou.⁷¹ Určitá zpupnost rodičů však do mystéria zrození zasahuje a narušuje se tak symetričnost vztahu rodičů a dětí. Není samozřejmě nic špatného na léčbě nemocí svých potomků, kde jde o zachování či znovunastolení zdraví, tzn. jistého přirozeného lidského stavu umožňujícího vykonávat přirozené lidské činnosti. Zastánci *vylepšování člověka* však sní o maximalizaci potenciálu ke štěstí a blahu.

Podle Sandela však zdraví není takovým druhem dobra, které bychom měli maximalizovat a usilovat např. o to, být nejzdravější ze všech.⁷² Péče o zdraví tak správně nemá vést ke spirále neustálého vylepšování. Řada rodičů však nekriticky usiluje o to, aby děti uspěly tak, jak jim to naplánovali. Pomáhají si nejen prostředky *vylepšování člověka*, ale i nekritickým nucením dětí k tréninku. Ne každý rodič však vychovává špičkové sportovce a většina dětí si z těchto dobře míněných snah odnáší často fyzické či psychické postižení. Na druhou stranu je povinností rodičů usilovat o rozvoj dětských vloh, všeobecnou hranici mezi akceptující a transformující láskou je tedy těžké nalézt. V každém případě existuje jistý trend přehnaně ambiciózních rodičů přetěžujících své děti v dobře míněné snaze vychovat z nich špičkové sportovce či hudebníky, případně dostat své ratolesti na prestižní školu (pomocí systematického a odborného trénování studijních předpokladů, jež se při přijímacích zkouškách zohledňují).⁷³

S tím možná souvisí nárůst dětské hyperaktivity. Ta se běžně léčí lékem Ritalin, jenž zlepšuje koncentraci. I tento lék je však nadužíván a často je podáván zdravým dětem ve snaze zlepšit jejich koncentraci a školní výkony. Rodiče se tak snaží okolní svět i své děti transformovat dle svých představ, usilují o jakousi zvláštní dokonalost a opovrhují tím, co je dáno shůry. Genetické *vylepšování člověka* může samozřejmě tyto tendence ještě prohloubit.

⁷⁰ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknop Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.44.

⁷¹ Tamtéž, s.45.

⁷² Tamtéž, s.48.

⁷³ Tamtéž, s.56.

Měli bychom být tedy nejen nedůvěřiví vůči genetickému *vylepšování člověka*, ale i zamyslet se nad oním trendem vylepšování dětí za každou cenu, připomínající různé eugenické projekty z minulosti.⁷⁴

3.5 *Vylepšování člověka* jakožto eugenický projekt

3.5.1 Obavy z návratu ‚staré‘ eugeniky

Eugenika bylo hnutí založené Francisem Galtonem v roce 1883, jehož základem byla snaha produkovat co nejnadanější lidské jedince pomocí promyšlených manželských svazků v průběhu několika generací. Co tedy činí příroda bezohledně, slepě a pomalu (Galton byl bratrancem Charlese Darwina), můžeme provádět promyšleně, rychle a šetrně. Tyto humánně vypadající myšlenky byly poté v první polovině 20. století zneužívány např. v USA či nacistickém Německu, kde byly vypracovány programy podporující svazky jedinců, u nichž je žádoucí, aby se rozmnožovali a mísili navzájem. Ještě horší byl program negativní eugeniky spojený s likvidací a sterilizací různě postižených jedinců, kterým bylo potřeba zabránit v předání ‚závadných genů‘. Např. v USA tak bylo na základě těchto programů nuceně sterilizováno odhadem asi 60 tisíc ‚geneticky závadných‘ jedinců.⁷⁵ Adolf Hitler hovořil o eugenických programech jako o „nejhumánnějším činu lidstva, který ušetří milionům nešťastníků nezasloužené utrpení a který povede k všeobecnému vylepšení lidského zdraví.“⁷⁶

Podle Sandela se právě stín eugeniky vznáší nad dnešními úvahami o lidském vylepšování, moderní eugenické pokusy jsou pouze více trzně zaměřené. Otázkou tedy je, zda by eugenika byla lepší, nebyla-li by spojená s donucením lidských jedinců.

3.5.2 Příklady liberální eugeniky

Např. v 80 letech 20. století byl v Singapuru vyhlášen vládní plán na podporu porodnosti inteligentních jedinců.⁷⁷ Pokud se vysokoškolsky vzdělaní jedinci vzali a měli

⁷⁴ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknop Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.62.

⁷⁵ Tamtéž, s.66.

⁷⁶ Tamtéž, s.67.

⁷⁷ Tamtéž, s.69.

potomky (např. pomocí vládou organizovaných výletů pro nezadané vysokoškoláky), získali za odměnu od vlády nejrůznější finanční i jiné odměny. Naopak, nevzdělané ženy s nízkými příjmy mohly dostat 4 tisíce dolarů za ‚dobrovolnou‘ sterilizaci. Je pochopitelně také sporné, zda v nabídce vysoké částky pro chudé ženy není jisté donucování obsaženo, avšak i bez toho je na myšlenku organizovaného rozšiřování žádoucích genů cosi zarážejícího. Společenské pobouření např. v vyvolal i James Watson, spoluobjevitel struktury DNA, svými úvahami o možnosti odhalit gen homosexuality či dyslexie a nabídnout matce takového plodu potrat.⁷⁸

I rozvíjející se obchod s ženskými vajíčky a mužskými spermii má v sobě eugenické prvky, neboť jsou preferovány geny ‚kvalitních‘ a úspěšných dárců. Sandel se zamýšlí nad praxí dvou různých amerických spermabank – jedna se pokoušela získat sperma od nositelů Nobelovy ceny a nabízet je ženám toužících po inteligentních potomcích. Cílem této (dnes již zrušené) spermabanky byl pokus zplodit a vychovat novou generaci nadaných vědců.⁷⁹ Druhá spermabanka otevřeně žádné eugenické ambice nedeklaruje, jde jí čistě o zisk – přijímá pouze 3% všech dárců, neboť ti musí mít různé žádoucí vlastnosti (vzdělání, tělesnou výšku, zdraví, temperament, barvu vlasů atd.).⁸⁰ I za tímto projektem se však skrývá eugenické uvažování a určování (pomocí neviditelné ruky trhu), které lidské vlastnosti jsou žádoucí a hodné šíření.

Zastánci *vylepšování člověka* hájí novou, liberální eugeniku, která by se od té zprofanované zásadně lišila: nejednalo by se o celospolečenský program přesahující více generací a zejména by nebyla spojená s žádným násilím či donucováním. Liberální eugenika je tedy méně idealistická a jeví se na první pohled vcelku demokraticky. Přijali-li bychom však tezi, že rodiče mají usilovat o blaho svých potomků, mohla by se taková eugenika nakonec přeci jen stát celospolečenskou povinností. Vždyť jaký rodič by svým dětem upřel možnost mít vyšší IQ, mohl-li by to ovlivnit? Liberální eugenika by tak nakonec přeci jen rodiče k žádoucímu ovlivňování rysů svých potomků jen nutila.⁸¹

3.6 Habermas, ztráta autonomie a hranice naší moci

Proti liberální eugenice vystupuje i Habermas, který se ve své argumentaci pokouší apelovat na jedince všech přesvědčení a vyhnout se teologickým či postmetafyzickým

⁷⁸ Tamtéž, s.72.

⁷⁹ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknop Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.73.

⁸⁰ Tamtéž, s.74.

⁸¹ Tamtéž, s.79.

úvahám. Eugenika a *vylepšování člověka* podle něj zásadně narušují autonomii člověka, který již není plně zodpovědný za svůj život a své činy, neboť za něj řadu zásadních rozhodnutí učinili jeho rodiče.⁸² Vznikl by tak nevyvážený vztah mezi jednotlivými generacemi, kdy by děti žili ve stínu svých rodičů, kteří si je objednali takové, jaké si své potomky představovali. Nabízí se námitka, že podobně zásadní rozhodnutí rodiče o svých potomcích dělají odjakživa a každý, koho rodiče nutili chodit do hudební školy to může potvrdit.

Podle Sandela problematika autonomie a rovnosti nedokáže odkrýt, co je na eugenice špatného. Avšak Habermas jde dále i za cenu metafysického uvažování: svou svobodu totiž zažíváme díky vztahu k něčemu, co nám ze své podstaty není dáno k dispozici a manipulaci. Abychom se mohli cítit svobodní, musíme svůj původ vztahovat k počátku, jež je mimo dosah lidského vlivu – ať již hovoříme o Bohu či přírodě. Zrození je přirozená událost, je počátkem, který nemůžeme ovlivnit, a právě díky této kontingenci má náš život etický rozměr.

Naopak dítě genetické upravené na objednávku je celý svůj život symbolicky podřízené jiné osobě; ta o něm totiž zásadním způsobem rozhodla a učinila jej do jisté míry takové, jaké si jej přála. Snaha zbavit se této kontingence je spojená s narušením principu rodičovství jakožto bezpodmínečné lásky. Naše svoboda tedy spočívá v oceňování daného a neustálým potýkáním se s tím.⁸³

3.7. Exploze zodpovědnosti

Rodičovství je školou pokory a otevřenosti vůči tomu, co přijde. Vědomí, že naše schopnosti nejsou tak zcela naše, nás chrání před zpupností. Při rozvoji genetického plánování potomků by došlo k ‚explozi zodpovědnosti‘ – v jistém smyslu by byla významně narušena zodpovědnost vylepšených generací, v jiném smyslu bychom se naopak stali my (jakožto případní rodiče či generace rozhodující o těch budoucích) zodpovědnými za rysy našich potomků, je však otázkou, jak bychom si s takovým břemenem poradili. Zřejmě by nebylo společensky přijatelné o vylepšení pro sebe a své potomky neusilovat a společnost by také asi necítila přílišnou solidaritu s někým, kdo si za své nedostatky může sám. Pokud by se např. někdo rozhodl nevylepšit zdraví svých dětí, bylo by logické, aby platil na děti vyšší zdravotní pojištění, zvláště, když pokud by pojišťovny díky genetickému testování mohly poměrně

⁸² Srovnej Habermas, J., *Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik?* Suhrkamp Verlag, Sinzheim 2013.

⁸³ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s. 83.

přesně odhadnout riziko onemocnění daného pojištěnce.⁸⁴ V dnešním světě stále ještě pocítujeme, že jedinci obdarovaní v genetické loterii mají jisté povinnosti vůči méně šťastným, těžko však pocítovat solidaritu vůči někomu, kdo si svou mizérii dobrovolně vybral, případně pokud to jeho rodiče dopustili.

Sandel se vymezuje proti námitce, že by taková kritika působila jen na věřící. Řeč o daru implikuje sice existenci nějakého dárce, tím však nemusí být nutně Bůh, ale například příroda či osud. Řada ateistů koneckonců má např. vztah k přírodě, která tu podle jejich názoru také není jen k našemu užívání a zasluhuje si jistý respekt.

Sandelův apel nicméně podle jeho názoru ocení spíše ti, kteří hodnoty jako pokoru, zodpovědnost či solidaritu považují za žádoucí, problematika genetických manipulací zasahuje však i ty, kteří např. usilují o nějaké dobro dle svých představ, např. blaho svých dětí a vyléčení různých chorob. Nejde však jen o prosté porovnávání pozitiv a negativ. Sandelovi se jedná o „způsob bytí, o bezpodmínečnou lásku, vydanost nepředvídatelnému, oslavu přirozených schopností a darů. O naši orientaci vůči světu, v němž žijeme.“⁸⁵

Za projektem nové eugeniky je tak podle něj snaha vrátit člověka na výsluní, odkud jej sesadili Darwin a Koperník – v genomickém věku může člověk znovu ovládnout svět, alespoň tak si to myslí zastánci *vylepšování člověka*.

3.8. Přijatelnost výzkumu na kmenových buňkách

Ne vše dané shůry je dobré, svět není dokonalý a v mnoha ohledech vyžaduje lidské zásahy – proto je oprávněná snaha bojovat např. proti neštovicím. Novým pokrokem a nadějí je výzkum kmenových buněk, který je v dnešním vyspělém světě intenzivně tematizován. Americká vláda (resp. G.W. Bush) odmítla financování výzkumu kmenových buněk se zdůvodněním, že se jedná o vraždu.⁸⁶ Pokud by se jednalo skutečně o vraždy (tisková mluvčí se snažila tuto pozici zmírnit), je s podivem, že byla zastavena pouze vládní podpora a takový výzkum nebyl zakázán.

Stoupenci těchto myšlenek pracují s představou, že je embryo plnohodnotnou osobou – v tom případě by bylo jeho zničení stejně závažné, jako zabití dospělého člověka. Jako kompromis se často navrhuje možnost, užívat pro výzkumy pouze embrya zbylá při léčbě

⁸⁴ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknop Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.90.

⁸⁵ Tamtéž, s. 96.

⁸⁶ Tamtéž, s.103.

poruch plodnosti, kdy se obvykle produkuje embryí více, aby se zvýšila šance na úspěch. V takovém případě nejsou embrya stvořena čistě za účelem pozdějšího zničení a koneckonců nepoužitá embrya by bylo v každém případě třeba zlikvidovat. Podobnou logikou by však bylo možné obhajovat pokusy či odběr orgánů odsouzcencům na smrt, je tedy nutné se nad touto možností zamyslet důkladněji.

Pokud by se likvidace a využívání embryí povolily, mohlo by to vést k zakládání jakýchsi obřích ‚embryofarem‘ a masové produkci lidských klonů. Embryo, či spíše blastocyt, o nichž tu hovoříme, je shluk přibližně 200 buněk, které jsou totipotentní a mohou se tedy stát jakoukoli lidskou tkání (játry, kostmi atd.), čili i samotným člověkem.⁸⁷ Zastánci práv embryí tvrdí, že každý z nás byl někdy embryo a nelze stanovit bod, v němž osoba vzniká (ani porod není zřejmě vhodně stanovenou hranicí), proto je potřeba již s embryem nakládat jako s plnohodnotnou osobou.

Lze však namítnout, že embryo je spíše biologický artefakt a podobně jako nelze žalud považovat za dub, je přeci jen zásadní rozdíl mezi embryem a dospělým člověkem. Dá se to ilustrovat i na příkladu hromady zrní: nelze říci, kolik zrněk obilí je již hromada a pokud z ní jedno i více zrněk odebereme, stále se bude jednat o hromadu. Přestože však neexistuje žádná jasná hranice, bylo by nesmyslné tvrdit, že jedno zrnko je zároveň hromadou zrní.⁸⁸

Blastocyt tedy podle Sandela osobou není. Kdyby na reprodukční klinice hořelo a měli bychom zvolit, zda zachráníme malé dítě anebo tác plný embryí, samozřejmě bychom zvolili živé dítě. Ztrátu embrya, což je v rámci přirozené reprodukce poměrně běžná událost, tak nelze v žádném případě klást na roveň smrti dítěte. V opačném případě by těhotenství, které často nekončí porodem, nýbrž potracením raného embrya, muselo být považováno za nejvýznamnější zdroj dětské úmrtnosti!⁸⁹

Sandel nesouhlasí s Kantem v rozlišení světa na osoby, hodné úcty, a na svět zbylý, který lze užívat jako pouhý prostředek. I vůči embryím – třebaže se o osoby rozhodně nejedná - lze mít jistý respekt a úctu, podobně jako máme respekt např. ke vzácným obrazům či starodávnému stromu, ty bychom také přeci bezmyšlenkovitě nezničili.

Sandel je tedy přesvědčen, že výzkum kmenových buněk za účelem léčby lidí v snahou vylepšovat nedostatky tohoto světa je v pořádku. Je však třeba takový výzkum pečlivě regulovat a také zakázat reprodukční klonování.⁹⁰

⁸⁷ Tamtéž, s.113.

⁸⁸ Sandel, M.J., *The Case against Perfection*, The Bellknapp Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007, s.118.

⁸⁹ Tamtéž, s.125.

⁹⁰ Tamtéž, s.128.

3.9. Harrisova kritika Sandelova přístupu

John Harris se ve své knize o *vylepšování člověka* vůči Sandelovi, jakožto jednomu z nevýznamnějších odpůrců genetického *vylepšování člověka*, zřetelně vymezuje. Pokud jde o pokoru před předěláváním přírody a přijetím toho, co je dáno, namítá Harris, že celé dějiny lékařství jsou právě bojem s osudem snahou vzepřít se smrti u někoho, kdo onemocněl. Sandel by běžnou léčbu označil za hold lidské přirozenosti, díky ní můžeme dosahovat přirozeného stavu, tj. zdraví, avšak dle Harris se nemá např. odolnost vůči neštovicím, HIV či rakovině s lidskou přirozeností nic společného.

Také úvaha o kvalitách, jež oceňujeme u sportovců připadá Harrisovi jako čirá spekulace. Harris sám neví, zda by ho dopingem zklamal spíše geniální talent či velký dřič. Velké úsilí je přeci nezbytné pro každého vrcholového sportovce, kvalitní strava, moderní tréninkové metody a léky či jiná vylepšení samy vítězství nepřinesou. A vzhledem k tomu, že k účasti ve vrcholovém sportu je třeba velkého nadání i v případě hráče, na němž je v kontrastu se spoluhráči viditelná spíše jeho snaha, připadá Harrisovi takové rozdělení nesmyslné.⁹¹ Navíc jsou fanoušci sportu často fascinováni také štěstím a náhodou, které nemají s pouhým obdivováním talentu tolik společného.

I Harris vnímá řadu věcí v životě jako dar, ale neznamená to pro něj, že takový dar musíme nutně akceptovat v dané podobě, je-li v naší moci jej nějak vylepšit. Snaha jej do jisté míry upravit či vylepšit v jeho prospěch z nás snad nedělá nevděčníky, případně nemilující rodiče.

Harris plně souhlasí s tím, že je s pokrokem technologií nutné hledat a nacházet novou míru zodpovědnosti, nemíní se jí však zříkat s odkazem na Boha, jak to podle něj činí Sandel. Zodpovědnost je spojená s možností výběru, avšak je nutno mít na paměti, že jednání i nejednání je v takovém případě druhem volby. Nejednáním se tedy naší zodpovědnosti nezabavíme, jak si zřejmě myslí Sandel.⁹²

Sandelův názor je Harrisovi v některých ohledech sympatický a Harris mu také nebere právo takové postoje zastávat. Problém však spatřuje v tom, že Sandel tak velkorysý není a chce narušovat práva zastánců *vylepšování člověka*, svobodně si pro sebe a své děti zvolit to, co považují za nejlepší. Sandel by tedy Harrisovi buď musel nabídnout zásadní a přesvědčivé

⁹¹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 200s.114.

⁹² Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 200, s.118.

argumenty, že je *vylepšování člověka* špatné, popř. že je natolik společensky nebezpečné, aby jej mohli jeho odpůrci zakazovat.

4. Biohazard a prostředky vedoucí k cíli

4.1. Naivní optimismus některých autorů

Již jsme viděli, že optimismus obhájců *vylepšování člověka* nemusí být zcela na místě. Spíše hovoříme o hypotetických cílech a problémech, jež by mohlo dnešní přitakání *vylepšování člověka* za desítky či stovky let způsobit. Zastavme se však na chvíli i u prostředků, jež by k tomu všemu vedli.

V debatách filosofů týkajících se etického rozměru *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií se prostředky příliš důkladně nezkoumají, jaksi zběžně se hovoří o již existujících způsobech *vylepšování člověka*. Je to zřejmě v pořádku, je povinností filosofů zkoumat takto závažné téma a jeho morální důsledky. Zároveň však přirozeně nedisponujeme znalostmi špičkových vědců, kteří mohou cestu k *vylepšování člověka* rozvíjet. I oni by se museli pustit do spekulací o pravděpodobnostech a možnostech různých možnosti vylepšení člověka, pro humanitně vzdělané odborníky jsou tyto možnosti ještě o něco hůře představitelné.

John Harris například hovoří o možnosti dosáhnout mimořádné dlouhověkosti nebo o produkování jedinců s mimořádnou inteligencí, pamětí apod. Jak jsme viděli, útoky řady oponentů odráží s tím, že se jedná o nepodložený skepticismus, téměř až ustrašenost, sám naopak pracuje s představou již hotového, vylepšeného člověka, kdy je vlastně jen otázkou, zda chceme ladně přejít z bodu A (dnešní, nedokonalý člověk) do bodu B (budoucí, vylepšený nadčlověk). Zdá se, jakoby všechny problémy spočívaly jen v naší neschopnosti, se pro *vylepšování člověka* rozhodnout, např. kvůli sporným otázkám rozvedeným v kapitole 4 této práce.

4.2. *Vylepšování člověka* a tragické omyly

Pokud se však zamyslíme nad praktickými náležitostmi *vylepšování člověka*, uvědomíme si, jak mimořádně složitá a problematická by cesta do bodu B mohla být. Z dějin lékařství známe množství případů, kdy bylo hledání léčebných metod spojené s velkým množstvím omylů či přinejmenším sporných praktik. Vzpomenout můžeme např. vysoce toxickou rtuť jakožto oblíbený lék řady středověkých lékařů, metodu léčby chronických

infekcí metodou nákazy malárie,⁹³ anebo lobotomii užívanou k léčbě agresivních jedinců.⁹⁴ I dnes, v době medicíny založené na důkazech je nicméně zcela běžné, že se pomocí odborných studií u běžně užívaném léku zjistí zcela zásadní vedlejší účinky, např. výrazný pozdější vzestup výskytu rakoviny u pacientů tento lék užívajících.

Škodlivý lék sice již obvykle napáchal řadu škod a způsobil řadu zbytečných úmrtí, nicméně je poměrně snadné tento prostředek stáhnout z distribuce a nahradit jej přijatelnější variantou. Uvedení nového léku na trh je v dnešní době spojené s mimořádně složitými a také finančně náročnými procedurami, každý přípravek musí projít mnohaletým testováním v laboratořích, pokusy na zvířatech, později na lidských dobrovolnících.

Některá vylepšení člověka si lze představit poměrně snadno. Uvažujeme-li o mechanických technikách (abychom zachovali posloupnost, jak o *vylepšování člověka* píše John Harris), můžeme rozvinout příklad léčby krátkozrakosti (a zároveň si všimat toho, jak se tato vylepšení stávají stále více integrálnější součástí člověka: místo brýlí dnešní medicína nabízí nejen kontaktní čočky, ale dokáže např. běžně korigovat krátkozrakost pomocí laserových operací na rohovce. Tento zásah již na rozdíl od sundání brýlí není vratný, snad jedině pomocí transplantace rohovky od mrtvého dárce. I u tohoto velmi populárního zákroku se poměrně často vyskytují nežádoucí vedlejší účinky, např. poruchy slzivosti a suchost očí, vyžadující v některých případech doživotní užívání kapek.

Je zajímavé, že se Harris příliš nevěnuje robotizaci člověka, jež by byla zřejmě také jednou z forem mechanického *vylepšování člověka*. Na příkladu telefonu je trend činící z dané pomůcky součást člověka jasně patrný. Doby telefonních budek a pevných linek jsou již pomalu pryč, stejně jako nošení rozměrných mobilních telefonů v taškách. Dnes jsou malé telefony s nevídanými funkcemi nejen v kapse většiny z nás, ale často i připevněné na těle a ovladatelné hlasem. Možnost vpravení mobilního telefonu pod kůži či jeho ovládnutí myšlenkou můžeme snadno považovat za pravděpodobnější, než stvoření mimořádně dlouhověkých jedinců pomocí genových manipulací. Pokrok v této oblasti nicméně probíhá

⁹³ Tato metoda prosazovaná rakouským nositelem Nobelovy ceny Juliem Wagner-Jaureggem na počátku 20. století byla mimochodem poměrně úspěšná zejména při léčbě pokročilých stadií syfilis, řada odborníků se domnívá, že před objevem antibiotik se skutečně jednalo o nejlepší léčebné řešení. Viz např. Tsay, C, Julius Wagner-Jauregg and the Legacy of Malarial Therapy for the Treatment of General Paresis of the Insane, *Yale Journal of Biology and Medicine*, 2013, June, s. 245-254. Tuto praktiku zmiňujeme spíše jako zajímavý příklad výběru založeného na porovnávání většího a menšího zla pro nemocného.

⁹⁴ Tato z dnešního pohledu děsivá praktika, populární zejména v první polovině dvacátého století, spočívala v chirurgickém přetěti nervových vláken v oblasti předního mozkového laloku. Kromě vysoké rizikovitosti se z většiny pacientů staly klidné, avšak zároveň zcela apatické bytosti. Za největší pozitivum této praktiky lze považovat výrazný rozvoj lékařské etiky jakožto reakce právě na lobotomii.

natolik horlivě, že se nenechává zbrzdit obavami o bezpečnost. Mobilní telefony k nám již natolik „přirostly“, že by pozdější zjištění jejich zásadní škodlivosti (např. diskutovaná možnost vlivu záření telefonů na vznik nádorů) bylo celospolečensky dosti závažné.

U chemického *vylepšování člověka*, tedy podávání léků, lze v některých případech také vyzorovat fyzické přibližování léků pacientovi, např. pomocí pump, jež pacient nosí na těle, aby se vyhnul neustálému brání léků (např. insulinu při diabetu). Nejpohodnější by bylo např. podávání obecně prospěšných léků v jídle, vodě či vzduchu, uvažovat o možnosti zneužití takového postupu např. k ovlivnění chování voličů také snad nemusí být jen výrazem čiré paranoii. Spekuluje se také např. o tom, že v Sovětském svazu byla s nejlepšími úmysly do vody přidávána antibiotika, než se zjistilo, že jejich nadužívání zapříčiňuje rezistenci bakterií a tento program tak napáchal na zdraví populace poměrně velké škody.

Uvažujeme-li o tom, jak by mělo vypadat *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií, je třeba poněkud korigovat optimismus, který v nás mohou vyvolat názory Johna Harrise. Pravdou zůstává, že zatím jen poměrně málo lidských jedinců bylo úspěšně vyléčeno pomocí genové terapie. Jako první takový případ se uvádí čtyřletá Ashanthi DeSilva,⁹⁵ trpící těžkou kombinovanou imunodeficiencí (SCID). Tato závažná choroba imunity vedoucí obvykle k smrti v dětství způsobené těžkými infekcemi, je nejčastěji zapříčiněná defektem enzymu ADA. Kalifornský lékař W.F. Anderson v roce 1990 pacientce odebral krev, v laboratorních podmínkách zavedl do krevních buněk nepoškozený gen pro enzym ADA a krevní buňky vpravil transfúzí zpět do krevního oběhu pacientky. Stav této holčičky se zlepšil, přestože k úplnému vyléčení nedošlo.

Tímto způsobem lze léčit jen některé choroby, velkým příslibem je modifikace genomu pomocí virových nosičů. Zde je využívána vlastnost některých virů inkorporovat se do genomu hostitelské buňky. Pokud se tedy dané viry vhodně upraví⁹⁶ a do jejich vlastního genomu se přidá gen žádoucí pro nemocného pacienta, měl by do jeho buněk daný virus přinést společně se svým genomem i gen léčebný. Taková léčba byla vícekrát úspěšně provedena na zvířatech, u lidí zatím však buď nebyla úspěšná, anebo vedla i k úmrtí některých pacientů. Právě dosti medializovaný případ Jesseho Gelsingera⁹⁷ skončil takto tragicky. Použité viry byly navíc při pitvě nalezeny i v jeho varlatech, proti záměrům lékařů se tedy dostaly do pohlavních buněk a měly teoreticky potenciál přenášet se na Jesseho potomky.

⁹⁵ Viz např. Petr, J., Klonování: Hrozba, nebo naděje? Paseka, Praha 2003, s.340-341.

⁹⁶ Viz např. Vondrejs, V., Genové inženýrství, s. 8.

⁹⁷ Viz Petr, J., Klonování: Hrozba, nebo naděje? Paseka, Praha 2003, s. 339.

Výzkumy s virovými vektory, umělými chromosomy a mnoho dalších cest vpravení genetického materiálu do buněk stále intenzivně probíhají, zatím však bez dalších výraznějších úspěchů. Teprve dalším krokem by bylo upravení genomu pohlavních buněk (spermií a vajíček), jež by mohly zachránit některé jedince hned od narození, resp. dokonce již před ním. Takový genetický materiál by se pak přenášel i na další generace.

4.3. Obtížnost a rizika genetického *vylepšování člověka*

Hovoříme zde však léčebných zásadách na jedincích, jejichž rodiče jsou k podobným zákrokům motivováni vidinou šance na vyléčení velmi závažné choroby. Je-li však takto obtížné a riskantní vyléčit monogenně⁹⁸ podmíněné choroby, těžko domýšlet, jak daleká cesta je k bezpečnému ovlivnění chorob podmíněných polygenně (např. ateroskleróza). Zatímco u monogenních fungují jednoduchá pravidla popsána již v 19. století J.G. Mendelem, nemáme zatím adekvátní představu, jak komplexní vztahy fungují o chorob polygenních. Lidský genom byl sice v rámci projektu Human Genom Project (HUGO) popsán v roce 2003, zatím však máme jen velmi hrubou představu, jak které geny fungují, jak se ovlivňují navzájem a jak je přesně regulují nengenové části chromozomů (např. enhancery a silencers). Abychom se pouštěli například do ovlivňování morálních vlastností člověka (viz kapitola 5), tj. chtěli genetickými manipulacemi dosáhnout např. vyšší míry jeho empatie, museli bychom tyto vztahy znát naprosto přesně. V opačném případě bychom postupovali metodou pokus-omyl, která by mohla napáchat obrovské škody.

Do těchto podrobností jsme se pustili také proto, abychom ukázali, s čím se v našich úvahách vlastně potýkáme. Do mimořádně riskantního projektu genových manipulací u člověka se zatím vědci pouští pouze s vidinou vyléčení závažných genetických chorob. U takto postižených pacientů lze také někdy odhalit, jaké konkrétní geny jsou defektní a existuje tak zásadní vodítko, o opravení kterého genu je třeba usilovat.

To že řada pokusů na laboratorních zvířatech přináší nadějně výsledky je teprve začátek velmi dlouhé cesty. Nikdo asi však nespočítal, kolik myší v rámci těchto pokusů již zemřelo či bylo závažně poškozených (pravděpodobně miliony). Pokud bychom se však po prozkoumání jiných ohledů rozhodli, že *vylepšování člověka* je něco, o čem bychom měli vážně usilovat, pak je třeba mít na paměti, že ne všechny praktiky budou snadno odvoditelné

⁹⁸ Některé vlastnosti či choroby jsou podmíněné stavem jednoho genu (tedy monogenně podmíněné), jiné jsou dány polygenně.

z pokusů na zvířatech a jako vedlejší produkt léčby postižených lidských jedinců. Pak bychom se pouštěli do dosti nebezpečných pokusů, které by jistě byly spojeny s množstvím úmrtí a vážných poškození osob, které mohly být jinak zdravý a žít spokojený, nevylepšený život. Těžko navíc předvídat reakci lidského jedince po mnoha letech či, v případě úspěšného přenosu daných genů do dalších lidských generací, jak by takový zásah ovlivnil generace budoucí. Lze si skutečně představit, že bude popsána souvislost nějakého konkrétního genu s některými morálními vlastnostmi, avšak ovlivňování genů s cílem zvýšit v daném jedinci např. altruismus či empatii, jak si to představují zastánci morálního vylepšování člověka (viz kapitola 5) působí jako naprostý hazard. Kromě jiných obtíží spojených s tímto projektem by bylo téměř nemožné pochopit genetický základ těchto vlastností natolik, aby bylo možné se smysluplně pokoušet o jejich ovlivňování touto cestou.

Zastánci *vylepšování člověka* mají zřejmě dojem, že se jedná o okrajový aspekt celé otázky, který si mají vyřešit přírodovědci a lékaři mezi sebou. John Harris se podivuje nad nepochopitelným skepticismem odpůrců,⁹⁹ kteří kladou otázku, zda *vylepšování člověka* přinese takový prospěch, který převáží nad negativy a riziky s ním spojenými. Je samozřejmě úkolem filosofů se starat spíše o promyšlení principů a etického rozměru dané problematiky, zdá se však, že bychom do svých úvah měli zahrnout i výše zmíněné praktické ohledy, jinak by po mnoha letech mohli naši následovníci řešit otázku, jak se chovat k jedincům poškozeným ve snaze dosáhnout svého vylepšení pomocí biotechnologií.

⁹⁹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.44.

5. Byla by společnost díky *vylepšování člověka* opravdu lepší?

Viděli jsme již různá úskalí *vylepšování člověka*, včetně jeho možných dopadů na lidskou svobodu. V diskuzi o *vylepšování člověka* se často zdůrazňuje nejen prospěch pro lidské jednotlivce, nýbrž často i prospěch celé společnosti. Různí autoři si tyto možnosti představují odlišně, mohlo by se jednat o volbu jednoho jedince, či ovlivnění potomků či celospolečenský program. Zamysleme se tedy nad možnými společenskými důsledky jednotlivých variant.

5.1 Rizika *vylepšování člověka*: nespravedlnost a ztráta solidarity

Varianta umožňující vylepšení jen těch jedinců, kteří o to budou stát, vypadá na první pohled nejméně nebezpečně. Jak správně říká John Harris, vybere-li si nějaký svéprávný dospělý člověk na základě vlastní úvahy jistý způsob vylepšení, měli bychom mu to buď povolit, anebo nabídnout přesvědčivé argumenty ukazující nebezpečnost takového počínání.

Harris se také hned obává jistého rizika, které je nasnadě: pokud by taková svalnatí či mimořádně inteligentní jedinci byli spíše výjimkou, byli by dost možná ‚normálními‘ lidmi odsuzováni a považováni za jakési zrůdy. Tito jedinci by si také opatřili nefér výhodu vůči ostatním, bylo by tak obtížně stravitelné, kdyby nás v práci, studiích či sportu převyšovali takto vylepšení jedinci a dožadovali se za to náležitého ocenění. Snad by se ani nejednalo o nepřejícnost, kdyby ostatní, nevylepšení jedinci drželi při sobě, snažili se takto vzniklé rozdíly různě kompenzovat a tím do značné míry vylepšené spoluobčany diskriminovat

Lze si také vcelku dobře představit, pro koho by takové vylepšování bylo určeno. V úvodní fázi by se zřejmě jednalo například o léčené pacienty, u nichž došlo k vylepšení jako vedlejšímu efektu. Například pacient se svalovou dystrofií by mohl být léčen natolik úspěšně, že by bez velké námahy snadno nabyl svalové hmoty. Podobné by to mohlo být již dnes s původně podměrečnými dětskými pacienty léčenými růstovým hormonem. Pokud by však úsilí lékařů skutečně směřovalo pouze k vyléčení pacientů a podobný ‚bonus‘ by se vyskytl ojediněle, málokdo by se proti tomu zřejmě bouřil.

O skutečné a záměrné vylepšování by se jednalo zpočátku zřejmě u účastníků vědeckých pokusů, kteří by podstoupili jisté riziko (vedení finanční motivací anebo nadšením pro možnosti *vylepšování člověka*) a byli za to svým způsobem odměněni. Pokud by se společnost nakonec pro podporu *vylepšování člověka* rozhodla, byli by takoví dobrovolníci jistě velmi užiteční a byli by odměněni za svou odvahu. Možností, že by takové výzkumy a pokusy nemusely dopadnout vždy dobře bychom se vrátili k úvaze z kapitoly 4.

Po těchto prvních výjimkách by však nastoupili skuteční klienti vylepšovacích klinik. Zamyslíme-li se nad dnešní západní společností, dá se předpokládat, že značnou roli by hrála finanční stránka. Vzpomeňme si na příklady Michaela J. Sandela (viz kapitola 3.1) o obchodu s klonováním zvířat nebo ochotou některých rodičů připlatit si za šanci na co nejlepší vlastnosti svých potomků. Zdá se, že v tržní společnosti, kde je takové množství ochotné se vylepšovat prozatím např. pomocí kosmetické plastické chirurgie by došlo k obdobnému rozkvětu i v případě *vylepšování člověka*, jež by šlo více do hloubky, například až k jádrům jejich buněk. Zatímco tvar nosu či velikost poprsí některých jedinců nemusí mít takový společenský dosah a může být spíše záležitostí osobního vkusu (místo o vylepšení by bylo možné dle Harrisova rozlišení hovořit pouze o ovlivnění ‚neutrálních rysů‘), připadá zde v úvahu opravdu zásadní ovlivnění lidských schopností. Takovou léčbu by si mohli dovolit pouze dosti majetní jedinci, jejichž finanční možnosti můžeme považovat za projev toho, že jsou zřejmě společensky privilegovaní již v neovylepšeném stavu (ať už na základě jejich schopností či sociální situace). Za předpokladu, že *vylepšování člověka* by bylo skutečně cosi prospěšného by to tak ještě více vyzdvihlo tyto jedince, zatímco ostatní by zapadli ještě hlouběji do podprůměru. Vylepšení a dvojnásob úspěšní lidé by si pak o to snáze mohli dovolit zajistit vylepšení pro své blízké a sociální propast mezi bohatými a chudými, resp. mezi vylepšenými a neovylepšenými by se jen dále rozevírala.

V kapitole 2 jsme zmiňovali Harrisovu možnou obranu postavenou na paralelách s některými jinými pokrokovými projekty. Některé statky totiž není možné distribuovat na počátku, ale pokud se s jejich výrobou či prováděním v nějakém bodě započne, existuje šance, že se v budoucnu masově rozšíří a zpřístupní. Příklad transplantací ledvin není možná právě adekvátní, neboť se jedná o léčbu zachraňující lidské životy a lze zde očekávat přeci jen jistou míru solidarity společnosti, která tuto proceduru dopřeje i chudým jedincům. Pokud by však platila Harrisova paralela mezi školstvím a projektem vylepšování člověka (krom mnoha jiných podmínek), mohli bychom připustit jistou podobnost mezi spravedlivým rozdělováním vzdělání (jež bylo zpočátku výsadou privilegovaných) a vylepšováním člověka. Po prvních

úspěšných pokusech by tak mohl být zaveden nějaký celospolečenský program, který by dané vylepšování člověka zprostředkoval všem, kteří o něj stojí.

Michael J. Sandel a Jürgen Habermas (viz kapitola 3.7) oprávněně varují před explozí zodpovědnosti danou vahou rozhodnutí, zde sami sebe vylepšíme či ne. Učinil-li by někdo svobodné rozhodnutí, že se nenechá vylepšit, přijal by tak následky, jimiž by mohlo být např. nižší sociální postavení ve srovnání v vylepšenými (tedy např. zdravějšími a inteligentnějšími) jedinci. Bylo by pak možné na takové ‚nezodpovědné‘ spoluobčany nahlížet tak, že si za svou situaci mohou sami a nemají žádné právo se dožadovat naší solidarity. Ta je totiž podle jejich představ dána zejména naší podřízenosti náhodě či jisté loterii, která nás obdaří lepšími či horšími geny, schopnostmi, rodinným zázemím atd. Pokud se domníváme, že si za své nepříznivé postavení někdo může sám, či si jej dokonce vybral, můžeme jeho situaci chápat jako trest a lidská solidarita bývá v takových případech zřetelně nižší.

V takové logice lze nalézt jisté trhliny,¹⁰⁰ musely by být splněny některé podmínky:

- *Vylepšování člověka* by nesmělo být povinné. V takovém případě by většinová společnost skutečně mohla do nějaké míry vinit jedince, kteří obcházejí zákon a vylepšit se nenechají. O takovém případě však Sandel s Habermasem ani neuvažují, takový přístup by pochopitelně lidskou svobodu a zodpovědnost spíše umenšoval a byl by problematický z jiných hledisek (kapitola – 6.1).
- *Vylepšování člověka* by muselo skutečně fungovat, tedy přinášet vylepšeným jedincům výhody a prospěch. Výsledek by ovšem bylo těžké hodnotit např. jen na základě slibovaného vylepšení daných schopností, ale spíše na základě spokojenosti a úspěšnosti v životě. Pokud by se vylepšený jedinec stal výše zmíněným outsiderem, nedalo by se o skutečném vylepšení (minimálně dle Harrisovy volně pojaté definice) hovořit.
- *Vylepšování člověka* by muselo být univerzálně dostupné pro všechny. Nemusí se jednat pouze o dostupnost finanční, jež by mohla být např. kompenzována vládním programem umožňujícím vylepšování těm, kteří by si to nemohli dovolit. Nerovnost přístupu by jistě byla dána i geograficky či např. konzervativností prostředí, v němž daný jedinec žije.

¹⁰⁰ Srov. Lev, O., Will Biomedical Enhancement Undermine Solidarity, Responsibility, Equality and Autonomy? in: Bioethics. 2011 May, s. 177-184.

- *Vylepšování člověka* by muselo účinkovat na každého člověka přibližně stejně. To však není příliš pravděpodobné, vzhledem k tomu že i dnešní léčba přináší u různých pacientů odlišné výsledky.
- *Vylepšování člověka* by se týkalo jen dospělých a svéprávných osob, neboť vinit někoho za rozhodnutí jeho rodičů či zákonných zástupců by nebylo morálně správné.

Je tedy pravděpodobné, že by faktor náhody a loterie byl stále ve hře. Na druhou stranu představa, že solidarita je skutečně dána zejména touto nahodilostí je poněkud idealistická. Z praxe známe množství lidí, kteří se nemají potřebu dělit jen proto, že měli v životě více štěstí. A pokud by to tak bylo, mohli bychom výše zmiňovanými argumenty na jejich solidaritu apelovat, možnosti své nevylepšené spoluobčany soudit bychom tím stejně zcela neodstranili (proč se např. někdo nepřestěhoval? Proč se jeho rodiče neobtěžovali jej vylepšit? Proč se někdo nenechal vylepšit na dražší klinice, kde jsou výsledky lepší?). Těžko by tedy došlo k všeobecnému vymizení společenské solidarity, avšak existuje riziko, že by do nějaké míry narušena byla.

5.2 *Genismus* a riziko genetické genocidy

Motivací k *vylepšování člověka* si dokážeme představit celou řadu. Ať už by šlo o zlepšení vlastní startovní pozice v soutěži s ostatními (tedy o vylepšování těch vlastností, které by nás zvýhodnily např. v pracovním životě, jako zdraví, inteligence, paměť, schopnost soustředění atd.) nebo o prostý pocit životního štěstí, který by nám přinesly buď tyto úspěchy, anebo *vylepšování člověka* působící na naši náladu.

Jistě nás napadnou i možnosti politického zneužití. V mnoha zemích existují programy na výchovu špičkových sportovců¹⁰¹ či vojáků a jejich zdokonalování mimo jiné pomocí řady vědeckých vymožeností, není důvod si myslet, že by možnost *vylepšování člověka* nebyla nějakým způsobem zneužita i k takovým účelům, *vylepšování člověka* by tak zvýšilo šanci, že zažijeme války dokonalých vojáků či klonů, které známe zatím pouze z různých sci-fi příběhů.

¹⁰¹ Kupříkladu čínští představitelé jsou pyšní na program z posledních let, kdy jsou talentovaní sportovci z celé země ve velmi útlém věku přijati do tréninkových středisek, kde jsou podrobni mimořádnému drilu (o užívání podpůrných léků a jiných technik můžeme pouze spekulovat) a díky tomu nastupuje nová generace čínských sportovců podávající neuvěřitelné výkony.

Dalším významným rizikem je možnost genetické diskriminace, George Annas hovoří o tzv. „*genismu*“. Annas se zabývá spíše obavami, že poukazováním na rozdílnost genomu (který mají ovšem všichni lidé z 99,9% stejný) bude možné poukazovat na méněcennost některých etnických skupin a podle toho s nimi i nakládat.

Jiná forma diskriminace by se mohla objevit, pokud by genetický profil každého jedince byl známý. Bylo-li by s velkou pravděpodobností z genomu určit např. zdravotní rizika, která pojišťovna by byla ochotna pojistit za stejných podmínek vylepšeného a nevylepšeného, anebo zkrátka jinak rizikového jedince? Americký film *Gattaca* z roku 1997 domýšlí tuto děsivou vizi, kdy je v životě hlavního hrdiny vše (např. přijetí do školy a zaměstnání či zájem žen) dané pouze jeho genetickým profilem. Vždyť který zaměstnavatel by byl takový hazardér, aby na nějakou zodpovědnou pozici dosadil jedince s riskantním profilem? V takové situaci by bylo „sentimentální“ rozhodnutí rodičů pořídit si dítě přirozeným způsobem téměř zločinem na nenarozeném potomkovi. Ne nadarmo je již dnes mezinárodními úmluvami kladen velký důraz na dodržování lékařského tajemství při nakládání s genetickými informacemi různých pacientů.¹⁰² Je ovšem otázkou, jak dlouho by takové zásady v praxi vydržely.

V každém případě se zdá, že *vylepšování člověka* by mohlo lidstvo rozdělit na dva tábory, vylepšené a nevylepšené jedince. Pokud by dané technologie skutečně fungovaly a zamýšlené vylepšení by bylo snadno identifikovatelné, hrozí zcela reálně značná nevráživost mezi oběma skupinami. Taková situace by mohla nastat buď možností individuálního vylepšování sebe sama, anebo jako následek možnosti ovlivnit genetický profil svých potomků. Zmínili jsme již řadu momentů, které by mohly působit mezi oběma skupinami (John Harris hovoří dokonce o dvou rozdílných živočišných druzích – viz kapitola 2.4) značné napětí: pocit nespravedlnosti, pocit nadřazenosti, snaha omezovat svobodu těch druhých apod., což by mezi nimi mohlo vést ke snaze nejen o diskriminaci a omezování práv, ale třeba i k násilným konfliktům, George Annas hovoří dokonce o tzv. genetické genocidě.¹⁰³

¹⁰² Např. 7. článek Všeobecné deklarace o lidském genomu a lidských právech organizace UNESCO, viz http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13177&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

¹⁰³ Annas, s. 3. Srovnej též Harris, s. 24: John Harris takto vyhrčenou kritiku odmítá s tím, že i Annasovi je jasné, jak je taková představa představa přehnaná. Harrise ovšem pobuřuje, že právě takto neadekvátně skeptické spekulace brání pokroku a léčbě obrovského množství lidí. Nelze přeci na základě nejčernějších scénářů každého genetika považovat za potenciálního bioteroristu. Koneckonců rodiče nemohou dohlížet všechny důsledky své výchovy a v historii lze najít příklady, kdy z dětí vyrostli velmi špatní jedinci, nelze však kvůli tomu rodičům bránit ve vykonávání nejlepší výchovy, jaké jsou schopni. Narozdíl od nich jsou navíc vědci podrobováni kontrole různých odborných a etických komisí, jejich činnost je řízena množstvím zákonů a předpisů.

Pokud by takový krizový scénář byl reálný, nabízí se v zásadě pouze následující řešení:

- Projekt lidského vylepšování nepodporovat a nenechat situaci dojít tak daleko.
- Přijmout rizika takového scénáře s ohledem na vidinu jiných pozitiv, která by převážila. Takovým pozitivem by bylo celkové zmírnění utrpení ve světě, např. zlepšením některých vlastností pilotů či lékařů by bylo možné zabránit řadě neštěstí. Potom by však bylo nutné vymyslet způsob, jak zabránit střetu dvou zmíněných skupin.
- Dalším řešením by bylo současné vylepšovat morální vlastnosti člověka. To by samozřejmě přineslo jak pozitiva zmíněná v předchozím bodu, ale takový projekt by možná mohl usnadnit řešení zmíněných konfliktů mezi vylepšenými a nevylepšenými jedinci.

5.3 Co je Moral Enhancement a v čem má spočívat jeho přínos

5.3.1. Proč je žádoucí vylepšovat morální vlastnosti pomocí biotechnologií

Zastánci morálního *vylepšování člověka* se s obavami zamýšlejí nad změnami, jež s sebou enormní vědecký pokrok přináší. Dříve lidé žili v malých skupinách, ve vzájemném kontaktu a vztahem k přírodě, jež je obklopovala. Morální psychologie také takovému životu odpovídala, morálka se zabývala vztahem k bližnímu svému (tedy tomu, kdo žije opravdu blízko mě) a počítala jen s blízkou budoucností.¹⁰⁴

Tyto životní podmínky díky rozvoji vědy a techniky do značné míry zmizely, v dnešní západní společnosti žijeme v anonymních milionových skupinách a svými postoji a jednáním chtě nechtě ovlivňujeme celou planetu s vědomím, že naše rozhodnutí mohou zásadním způsobem ovlivnit velmi vzdálenou budoucnost. Jako příklad lze uvést problematika ochrany životního prostředí, postoj k otázce změn klimatu, ale koneckonců i naše podpora či odmítání *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií. Dostává se nám do rukou značná moc a nenaložíme-li s ní správně, můžeme tento svět zničit, např. pomocí jaderných zbraní. S touto

¹⁰⁴ Viz např. Savulescu, J., Persson, I., Moral Enhancement, Freedom and the God Machine, *Monist*, 2012 July; 95(3); s. 399.

zodpovědností nám podle některých autorů nedokáže stará morální psychologie náležitě pomoci, proto je nutné vylepšit morální vlastnosti a rozšířit morální myšlení obyvatel dnešního světa. Značný technický pokrok, stavící nás před těžko řešitelná morální dilemata, jež jsou pro většinu občanů neuchopitelná, je nutné vyvážit morálním vylepšováním člověka. Toho zřejmě nelze v dostatečné míře dosáhnout pomocí tradiční morální výchovy, je proto nutné se obrátit k možnostem biotechnologií.

Jeden z průkopníků této myšlenky Thomas Douglas hovoří o morálním *vylepšování člověka* jako o procesu (až již založeným na biotechnologiích či ne), který u morálně vylepšené osoby vede k morálně lepším budoucím motivům,¹⁰⁵ než jaké by jinak měla. Zastánci morálního *vylepšování člověka* si představují, že by tak mohly vzniknout bytosti o tolik morálně pokročilejší než běžné osoby (tj. svobodné a autonomní bytosti schopné morálního jednání), že bude spíše vhodné hovořit o jakémisi nad-osobním morálním statusu těchto bytostí.

5.3.2 Způsoby morálního *vylepšování člověka*

O těchto metodách jsme se již několikrát zmínili v průběhu této práce, měli bychom si přesto na začátku uvést některé příklady, s nimiž typicky argumentují zastánci tohoto proudu, aby bylo možné si lépe představit (vzhledem k neochotě většiny zúčastněných autorů se pouštět do rozsáhlejších definic), o co usilují.

Úvahy o morální *vylepšování člověka* jsou založené zejména na slibném pokroku v neurovědách, farmakologii, genetickém inženýrství a v oblasti zobrazovacích metod v medicíně. Největší naděje prozatím spojují s rozvojem farmakologie a evidencí, že některé léky ovlivňují chování způsobem, který považují za žádoucí. Léky proti depresi či vysokému tlaku, látky pomáhající s léčbou závislosti na alkoholu či potlačující libido a tím i případnou sexuální agresivitu. Lék zvaný Propranolol¹⁰⁶ např. dokáže údajně dle studií minimalizovat v rasové předsudky a sobeckost daného pacienta.¹⁰⁷ Hormon oxytocin, který se uvolňuje např. při dotyku, kojení či pohlavním styku (nazývá se také někdy hormonem lásky) je možné podávat nosním sprejem a v několika seriózních studiích se prokázalo, že tak lze v daném

¹⁰⁵ Viz Douglas, T., Douglas, T., Human enhancement and supra-personal moral status, Springerlink.com 2011.

¹⁰⁶ Beta-blokátor, tedy látka užívaná zejména ke snižování krevního tlaku a zpomalení srdeční frekvence.

¹⁰⁷ Savulescu, J., Persson, I., Moral Enhancement, Freedom and the God Machine, *Monist*, 2012 July; 95(3); s. 400.

jedinci navodit vyšší důvěru v ostatní jedince, ochotu s nimi spolupracovat a uznání ostatních jakožto plnohodnotných členů skupiny (naopak oxytocin snižuje citlivost vůči příslušníkům ostatních skupin, než do které patří daný jedinec).

Řada moderních antidepresiv zase pracuje s ovlivňováním hladiny neuropřenašeče Serotoninu. Podávání Citalopramu¹⁰⁸ tak nejen zlepšuje depresi, úzkostlivost, obsesivně-kompulzivní poruchu, nýbrž motivuje účastníky různých pokusů ke vzájemné spolupráci a zvyšuje jejich cit pro spravedlnost.

Díky pokrokům v neurovědách je dnes známé množství podobných látek, ovlivňujících morální jednání člověka. Pozorováním pacientů s poškozením různých částí mozku a také např. pomocí funkční magnetické rezonance schopné zachytit aktivitu v mozku při rozhodovacím procesu, altruistickém jednání a podobně se také ukazuje, které mozkové struktury mají s morálním jednáním nejužší vztah – díky tomu je možné stimulovat tyto části (zejména prefrontální kůru, amygdalu, limbický systém). Například pomocí transkraniální magnetické stimulace; můžeme tak zvýšit či snížit (pomocí vysoko- či nízkofrekvenční stimulace) aktivitu v těchto mozkových strukturách a ovlivňovat tak chování pacienta. Tato neinvazivní metoda se využívá např. při léčbě deprese.¹⁰⁹

Ve vzdálenější perspektivě pak bude zřejmě v naší moci možnost ovlivňování genetické výbavy člověka ve prospěch zmíněných vlastností. Některé studie např. upozorňují,¹¹⁰ že jednovaječná dvojčata mají téměř totožný cit pro spravedlnost, což pro dvojvaječná dvojčata neplatí. Již dnes jsou známy určité geny související s lepší pamětí, vyšší inteligencí a do budoucna se dá očekávat popsání konkrétních genů souvisejících s altruistickým či agresivním chováním.

5.3.3 Morální vylepšování člověka jako řešení?

Zastánci morálního vylepšování člověka tedy vcelku přesvědčivě ukazují, že vlastnosti běžně chápané jako morální – altruismus, empatie, smysl pro spravedlnost, či s morálkou nějak související – agresivita, rasové předsudky, jsou pomocí běžné léčby nebo v rámci vylepšování člověka ovlivnitelné. Takto by tudíž bylo možné čelit problémům dnešní

¹⁰⁸ Antidepresivum ze skupiny 'Selective Serotonin Reuptake inhibitors'.

¹⁰⁹ Viz např. Ustohal, L., Repetitivní transkraniální magnetická stimulace v léčbě depresivní poruchy, disertační práce, Brno 2010.

¹¹⁰ Viz Savulescu, Persson, s.7. Takzvané dvojčecí studie se běžně v genetice používají jako průkaz genetické podmíněnosti vybraného rysu. V takovém případě lze pozorovat rozdíly mezi dvojčaty jednovaječnými (tedy se stejným genomem) a dvojvaječnými (s odlišným genomem).

globalizace a rozvoje vědy a techniky, spojeným s lidskou zodpovědností za celý svět. Další výzvou by byl právě výše zmíněný svět se dvěma skupinami lidí (či dvěma odlišnými druhy bytostí) v němž by takové vlastnosti byly velmi žádoucí. To zní samozřejmě skvěle, ale při hluším zamyšlení narážíme na řadu zásadních problémů.

Je například dosti sporné, které vlastnosti by bylo vhodné vylepšovat. Samozřejmě by bylo v mnoha situacích hledání řešení nepoměrně snadnější, pokud by všechny zúčastněné osoby byly obdařené vysokou mírou těchto vlastností. Ale chceme opravdu (pokud by to vůbec bylo možné) např. vymýtit veškerou agresivitu? Savulescu a Persson ve svém článku *Moral Enhancement, Freedom and The God Machine* například zcela vážně uvažují o možnosti upravit biomedicínskými technikami tak, aby byli více jako ženy, tedy empatičtější a méně agresivní,¹¹¹ čímž by došlo ke snížení mužského sklonu páchat ve vyšší míře násilné zločiny. Nechme stranou, zda je tato jejich úvaha zasažená předsudky nebo ne, zdá se však, že by se mohly poněkud různit názory na to, které vlastnosti jsou vlastně morální a hodné vylepšení, popř. jaká míra dané vlastnosti je ideální.

Dále je dosti problematické, jak by bylo možné takový projekt prosadit. Může nás lákat možnost např. pacifikace rozrušených fotbalových fanoušků pomocí nějaké látky rozpuštěné ve vzduchu (pokud by chtěl k takovému kroku někdo opravdu přistoupit, bylo by snad možné takový postup obhajovat spíše jako léčbu), ale jak bychom pak chtěli bránit většinové společnosti v používání podobných postupů např. při nepohodlných demonstracích apod.? Kdyby se někdo takovému vylepšování vzpouzel (např. proto, že nepovažuje zdravou agresivitu za škodlivou), chtěli bychom ho k tomu nutit? Naráželi bychom zde na potíže se svobodou, které ještě zmíníme v kapitole 6.1. Už teď je však snad zřejmé, že se zastánci morálního vylepšování lidstva zabývají různými možnostmi, které by mohly zásadně prospět v léčbě vážně narušených jedinců. Upravování morálních vlastností u běžných osob by však mohlo nastolit cestu k jakési zvláštní ‚morální totalitě.‘

¹¹¹ Viz Persson, I., Savulescu J., *Getting Moral Enhancement right: the Desirability of Moral Bioenhancement*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford a Malden 2011, s. 7..

6. *Vylepšování člověka* aneb lidstvo, jež stojí za zachování

6.1. Problém svobody a lidských práv

6.1.1. Harrisovy obavy o lidskou svobodu

Jak jsme viděli např. v kapitole 2.6, je jedním ze základních Harrisových argumentů pro možnost *vylepšování člověka* otázka lidské svobody. V demokratické společnosti by měl každý jedinec mít právo si na základě vlastních hodnot vybrat, co chce v životě dělat. Každý z nás musí mít maximum svobody slučitelné se svobodou všech ostatních a svobodu lze tedy omezit pouze tehdy, byla-li by daná činnost závažným nebezpečím pro společnost. V naprosté většině případů je však třeba upřednostňovat svobodu a pokud chceme jakožto společnost něčí svobodu omezit, je nutné zevrubně prokázat, proč je to nezbytné a jakému nebezpečí tím předcházíme. Důkazní břemeno je tedy vždy na straně těch, kteří chtějí svobodu omezit.¹¹²

Odpůrci *vylepšování člověka* se o omezení této svobody opravdu v nějakém smyslu pokoušejí. Obvykle nekončí u názoru, že bychom některé procedury neměli podporovat (např. investicemi do výzkumu), nýbrž přímo zakazovat. John Harris se tak stylizuje do pozice utiskovaného demokrata, jenž si vyměňuje argumenty s ostatními autory na téma *vylepšování člověka* a pokud se neshodnou, nechce nikoho k vylepšování nutit (např. kapitola 3.9). Nelíbí se mu však, že takto velkorysí nejsou i jeho oponenti a chtějí mu dané procedury zakazovat. Chtějí tak bránit nejen jedincům, aby se vylepšovali, ale například také rodičům usilovat o blaho svých potomků tím, že je nechají upravit pomocí metod *vylepšování člověka*, přestože i svoboda vychovávat své děti dle vlastních názorů je v demokracii zcela zásadní. Harris správně upozorňuje, že se demokracie a svoboda neprojevuje v situaci, kdy nějaký jedinec chce to samé, co většinová společnost, nýbrž právě v situaci, kdy jsou jedincova přání a názory s většinou v rozporu. Stejně tak můžeme principiálně souhlasit i s jeho názorem, že se s novým rozsahem lidských možností musí posunovat i rozsah svobody. Úměrně

¹¹² Viz Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.74.

technickému pokroku je tedy třeba i rozšiřovat hranice svobody každého jedince, jakékoliv nerozšíření (a tedy vlastně omezení) svobody musí společnost dostatečně zdůvodnit.

Připomeňme si tedy některé již probrané argumenty ukazující, že by *vylepšování člověka* opravdu mohlo být takovým nebezpečím pro jednotlivce i celou lidskou společnost, které by společnost opravňovalo k omezení oné volnosti výběru:

- *Vylepšování člověka* by vyžadovalo riskantní vědecké experimenty s těžko odhadnutelnými následky (viz kapitola 4).
- Mohlo by dojít k prohloubení nerovností mezi lidmi a k rozevírání nůžek mezi bohatými a chudými, resp. úspěšnými a neúspěšnými (viz kapitola 5.1).
- Pod dojmem, že si každý může své vlastnosti a schopnosti vybrat sám, by mohlo dojít k ohrožení společenské solidarity (viz kapitola 5.1).
- Lidé by mohli být posuzováni podle svého genetického profilu a mohla by se tak objevit nová forma závažné diskriminace, tzv. *genismus*, který by byl v různých situacích namířen proti vylepšeným i nevylepšeným jedincům nebo případně pouze proti jedincům, jejichž genetický profil by byl z jakýchkoliv důvodů podprůměrný (viz kapitola 5.2).
- Vznikly by dvě skupiny lidí (vylepšení a nevylepšení) či dokonce dva odlišné živočišné druhy. Mezi těmito skupinami by pravděpodobně hrozily násilné konflikty (viz kapitola 5.2).

6.1.2 Obavy odpůrců *vylepšování člověka* o svobodu

John Harris obhájí *vylepšování člověka* jako záležitost lidské svobody (v tomto případě zvažuje situaci, kdy o sobě chce rozhodovat svobodná a svéprávná dospělá osoba), avšak právě ohrožení svobody a autonomie patří k dalším obavám, týkajícím se *vylepšování člověka*.

Hovořili jsme již (např. v kapitole 3.6) ohrožení svobody a autonomie v situaci, kdy by jedna generace rozhodovala o té následující. Habermas a Sandel kritizují projekt liberální eugeniky, jež by chtěla rodičům umožnit výběr rysů svých potomků. Obdobnou situaci, pouze ve větším měřítku by přineslo rozhodnutí naší generace o generacích budoucích, například výběrem žádoucích vlastností a kvalit, které se v rámci *vylepšování člověka* pokusíme šířit.

Přirozenou námitkou v takovém případě je samozřejmě to, že pomocí výchovy k takovým vlivům také již do nějaké míry dochází. Již dnes, a bylo tomu tak zřejmě odjakživa, se společnost pokouší následující generace formovat, určovat například, jakým směrem se bude ubírat výchova a vzdělávání dětí a mládeže. Tyto hodnoty nemusí být samozřejmě a univerzální, v dnešní západní společnosti je např. občanům vštěpován multikulturalismus či rovnoprávnost mužů a žen, což jsou hodnoty, které nejsou samozřejmě ve všech zemích a dobách.

Problémem je také to, že není vždy možné se zeptat na názor toho, o kom rozhodujeme. Již jsme zmiňovali rozšíření lidské moci, umožněné vědeckým pokrokem. V dnešním globalizovaném světě není příliš typické, že by se někdo chtěl uzavřít úzkém společenství a nezasahovat do chodu světa. Již pouhou účastí ve volbách se vyjadřujeme k tématům mezinárodní politiky a k rozhodnutím, jež mají ovlivňovat situaci za mnoho let. K takovým rozhodnutím jsme tedy vlastně situací nuceni a lze souhlasit s Johnem Harrisem, že nečinností se z této odpovědnosti nevyvlíkneme (pokud bychom například neřešili ekologické problémy vzdálené budoucnosti, neboť tato řešení s sebou nesou řadu problémů). O svých potomcích a budoucích generacích tedy vždy nějak rozhodujeme.

Otázkou je, zda by objednávka přesných vlastností a kvalit vlastního potomka přeci jen nebyla rozhodnutím jiného řádu. Opravdu si lze představit, že by došlo k narušení přirozeného vztahu rodiče – dítě. Rodiče by se mohli cítit zklamání a podvedení, pokud by daný „produkt“ neodpovídal jejich objednávce a jejich potomek by mohl velmi silně vnímat tlak na to, jaký má být, což by do jisté míry ohrožovalo jeho autenticitu a individualitu (nemluvě o možnosti vzniku skutečných klonů, kde by tyto pocity byly zřejmě ještě silnější). Takové rozhodnutí by mohlo symbolicky celoživotně podřídí jedny osoby druhým, neboť by se mohly považovat za jejich dílo. Není také jisté, jak moudře by rodiče vlastnosti svých potomků volili, vzpomeňme si na sporný příklad partnerů toužících po hluchém dítěti (viz kapitola 3.1). Samotná možnost takové volby by mohla vést k nespokojenosti potomků s tím, jaké vlastnosti jim byly vybrány, podobně jako by se mohli zlobit, že se je jejich rodiče rozhodli nijak nevylepšovat.

Podobné úvahy o pocitech různých hypotetických osob jsou samozřejmě dosti nejistými spekulacemi, avšak obava, že by byla do nějaké míry narušena svoboda jedinců vylepšených na základě rozhodnutí někoho jiného je jistě smysluplná. Nehledě na to, do jaké nesnesitelné pozice by se při svém svobodném rozhodování dostali rodiče, jež by měli možnost ovlivnit či neovlivnit různé rysy svých potomků a muset za tak mimořádně závažné rozhodnutí odpovědnost.

6.1.3 Zasahování do práv embryí

Další možné potíže s vylepšováním člověka může nakládání s embryi. Zmínili jsme (viz kapitola 2.9 a 3.8) názory, pokládající embrya za entity srovnatelně hodnotné s dospělou osobou a nakládání s nimi, či dokonce jejich ničení by tedy bylo v takovém případě nepřijatelné. Jak John Harris tak i Michael J. Sandel měli proto ve svých stěžejních textech potřebu rozebrat, co vlastně embrya jsou. Viděli jsme tedy, že embrya používaná při pokusech spojených s vylepšováním člověka jsou shluky (maximálně několika set) buněk, jež jsou tzv. totipotentní a mohou se tedy potenciálně stát jakoukoliv lidskou buňkou či případně přímo lidským jedincem. John Harris popisuje nejen různé manipulace s embryi, které posuzování celé situace ztěžují (štěpení a rekombinace), ale také připomíná, že dnešní věda umožňuje získat genom z jakékoliv lidské buňky a jakýsi potenciál stát se člověkem má tedy jakákoliv lidská buňka.

I na základě zevrubné diskuze našich autorů se můžeme domnívat, že embrya opravdu nemají stejnou morální hodnotu jako dospělé osoby. Je pravda, že mají jakýsi potenciál se osobou stát a v případě zdárného vývoje nelze určit, v jakém bodě se z embrya, plodu či dítěte osoba stává, to je však ještě nečiní rovnými, jak se ukazuje např. na Sandelově příkladu s hromadou obilí a jedním zrnkem (kapitola 3.8) nebo na našem neomylném výběru při volbě mezi záchranou tácu plného embryí a živým člověkem.

Embrya jedy zřejmě nejsou osoby. To, že by embrya nijak netrpěla a těžko by si mohla stěžovat však neznamená, že bychom s nimi měli nakládat jako s bezcennými předměty nebo s nimi obchodovat. Řešením je poněkud šetrný přístup, kdy by lidská embrya byla produkována pouze v nezbytném množství (např. na klinikách léčících neplodnost) a jakékoliv manipulaci s nimi by musely být smysluplně odůvodněny, např. snahou vyléčit nemocného pacienta.

6.1.4 Celospolečenské programy *vylepšování člověka*

John Harris se nejen domnívá, že by každý měl mít právo sám sebe či své potomky vylepšovat, nýbrž že je *vylepšování člověka* celospolečensky natolik žádoucí, že by byly na místě různé celospolečenské programy takového vylepšování. Je-li správná jeho úvaha (viz kapitola 2.1) o tom, že se jedná o něco dobrého a prospěšného, je odpovědnosti a

povinnosti všech morálních činitelů usilovat o lepší stav tohoto světa. *Vylepšování člověka* by tak mělo být nejen přípustné, nýbrž jedná se přímo o pozitivní morální povinnost. A bude-li v naší moci např. pomocí genových úprav toto dobro přenést i do dalších generací, měli bychom to učinit.

Tím se však Harrisova pozice notně posunuje od pouhého boje za práva jedinců, zvolit si dle svého přesvědčení možnost sebe či své potomky libovolně vylepšovat. Vystává samozřejmě otázka, jak moc dobrovolná by taková akce byla. Očkování (které Harris považuje za *vylepšování člověka*) proti nakažlivým chorobám je typickým příkladem všeobecně prospěšné procedury, která je ve většině vyspělých demokratických zemích povinná a dodržování této povinnosti přináší zcela jasná pozitiva.¹¹³ V duchu úvahy o plynulosti přechodu mezi léčbou a vylepšováním by tak bylo jistě možné prosadit očkování či genetické vylepšení (v případě vstříknutí injekce virových vektorů do těla by se mohlo jednat o přechod pro běžného člověka vcelku nenápadný) proti různým chorobám (např. ateroskleróza) prosadit jako povinné. Nenechat své děti očkovat či takto geneticky vylepšit by mohlo být trestné a společensky těžko přijatelné, podobně jako je tomu u některých rodičů odmítajících očkování pro své potomky dnes. Pokud by takový program nebyl zcela povinný, mohl by být samozřejmě vyvíjen značný společenský nátlak, který jsme stručně popsali v kapitole 5.2, zabývající se diskriminací nevylepšených jedinců. Zapojíme-li fantazii a představíme-li si takovou totalitu a svět ovládaný nadlidskými jedinci neustále usilujícími o další a další vylepšení, začneme možná důsledně i tyto první kroky, jež by k takovému stavu mohly teoreticky vést.

Že je však John Harris veden skutečně spíše starostí o lidskou svobodu než nadšením pro biotechnologie je zjevné z toho, že je poněkud překvapivě sám jedním z odpůrců morálního *vylepšování člověka*. Účinné vylepšení morálních vlastností pomocí biotechnologií (jak jsme tyto možnosti představili např. v kapitole 5.3) by totiž podle jeho názoru ohrozilo zejména naši svobodu.¹¹⁴ Pokud by totiž bylo možné lidské jedince ovlivnit do té míry, aby nemohli jednat jinak než např. altruisticky, empaticky, spravedlivě a neagresivně, zbavili bychom je jejich svobody vybrat si mezi dobrem a zlem. Např. na předsudcích je mimořádně důležitá možnost je v sobě rozpoznat a pochopit, že se za ně máme stydět a nejednat podle nich, „prostor mezi znalostí dobra a jeho konáním je oblast obývaná svobodou,¹¹⁵

¹¹³ Nemíníme zde např. očkování proti ptačí chřipce, jehož přínos je sporný. V případě programu eradikace pravých neštovic díky programu celosvětového očkování však pravděpodobně zachránilo stovky milionů lidských životů.

¹¹⁴ Srovnej např. Harris, J., Moral Enhancement and Freedom, in: Bioethics Vol.25, No.2, str.102-111.

¹¹⁵ Harris, J., Moral Enhancement and Freedom, in: Bioethics Vol.25, No.2, str.104.

poznává Harris. Díky možnostem takové sebereflexe podpořené výchovou a vzděláním došlo v posledních sto letech v západním světě ke zřetelnému poklesu míry předsudků. Harrisovi oponenti¹¹⁶ se oproti tomu domnívají, že takto vylepšení jedinci budou právě této schopnosti svobodnější, podobně jako je tomu u dnešních jedinců, kteří oplývají morálními vlastnostmi.

Není pravděpodobné, že by morální *vylepšování člověka* fungovalo tak spolehlivě, že by takto upraveným jedincům neponechalo žádný prostor pro vlastní rozhodnutí. Přesto se zdá Harrisova obava ze zmenšení prostoru pro svobodné rozhodnutí smysluplná, nehledě na to, že se zde opět vynořuje otázka, zda by nebylo narušením autonomie dané osoby, kdyby byly její morální vlastnosti a předpoklady ovlivněné někým jiným. Zásluhy za neagresivní řešení nějaké situace bychom pak nepřisovali jedinci, který se musel opanovat, nýbrž těm, kteří se rozhodli jej vylepšit.

6.2 Smysl *vylepšování člověka*

6.2.1. Léčba nemocí a touha po nesmrtelnosti

Společně s řadou zde probíraných autorů můžeme konstatovat, že tento svět není dokonalý a je naším úkolem činit z něj o něco lepší místo. Je tedy všeobecně přijímané, že některé činnosti jsou dobré, např. snaha léčit nemocné pacienty a ani nejkonzervativnější odpůrci zásahů do lidské přirozenosti by nechtěli léčbu nemocným upírat.

Toho využívá ve své argumentaci John Harris, když v jistém smyslu správně poukazuje na těžko stanovitelnou hranici mezi léčbou a vylepšováním člověka.

Jeho příklady s vylepšováním pomocí brýlí či dalekohledu lze snad odmítnout jako nedomyšlené (brýle slouží k léčbě negativní odchylky od zdraví jakožto normy a dalekohled je pomůckou, nikoliv součástí nově vylepšeného člověka), avšak příklady s očkováním jsou dosti přesvědčivé, jde zde o vylepšení člověka nad rámec běžného zdraví tím, že mu očkováním dáme často celoživotní odolnost vůči konkrétní nákaze.

Bylo by potřeba se pustit do rozsáhlých úvah nad podstatou zdraví a běžného lidství, na něž v této práci nemáme prostor. Lze nicméně v hrubých obrysech souhlasit s některými

¹¹⁶ Viz např. Persson, I., Savulescu J., *Getting Moral Enhancement right: the Desirability of Moral Bioenhancement*, Blackwell Publishing Ltd, Oxford a Malden 2011, s. 5.

autory¹¹⁷ že léčba nemoci je snahou o dosažení či znovunastolení fungování organismu typického pro daný druh. Jejich úvaha pak ukazuje, že *vylepšování člověka* je odchylkou od této normy a tedy jistou obdobou nemoci. Problém je, že toto fungování organismu typické pro daný druh je dosti intuitivní představa a že se tato norma dosti mění. Pokud jde například o střední délku života, je těžké stanovit normu mezi lidmi ze západní Evropy a některých rozvojových zemí (pokud je tato hodnota např. ve Francii dvojnásobná než v Angole), podobně by do dopadlo srovnání obyvatel západní Evropy dnes a před několika sty lety. Tato norma je tedy dosti široká a spíše intuitivně chápaná. Harrisovi je obtížné oponovat pokud se necháme přesvědčit, že léčba a vylepšování je de facto to samé a že se tedy vlastně o *vylepšování člověka* pokoušíme odnepaměti.¹¹⁸ Že mezi danými procedurami existuje plynulý přechod ještě nutně neznamená, že mezi nimi žádný rozdíl není a i když jsme při úvahách o normálním lidském fungování odkázáni na neurčitou intuitivní představu, dokážeme přeci všichni s jistotou říci, že momentálně není normální, aby se člověk dožil více jak 1000 let. Je také možné, že se chápání toho, co je pro člověka normální v minulosti poměrně výrazně proměnilo, to nám však nebrání odmítnout naprosto dramatické změny, jež nám Harris nabízí, a o nichž máme pochybnosti, zda by nám přinesly něco opravdu žádoucího.

Například právě Harrisův sen o nesmrtelnosti (respektive enormnímu prodloužení délky života) je v některých bodech až alarmující. Harris si připouští námitku, že pokud by současní lidé přestali umírat, bylo by potřeba omezit možnosti běžné reprodukce. Je však přesvědčen, že by to bylo natolik dobré, že přirozený způsob rozmnožování by s chutí zavrhl všichni kromě „zaostalých, ekologicky nezodpovědných a sexem posedlých šovinistů.“¹¹⁹ Těm, kteří by zjistili, že takto dlouhý život je pro ně opravdu nesnesitelný Harris nabízí sebevraždu či eutanasi. Smrt by navíc zcela nevymizela, lidé by nadále umírali např. při dopravních nehodách či jiných tragédiích, čímž by se zároveň otevíral prostor pro narození nových dětí, pokud by na tom někdo skutečně trval.

V touze po nesmrtelnosti, jež by tentokrát nemusela být vykoupena smlouvou s ďáblem či jiným utrpením tak Harris s neuvěřitelnou lehkostí bere lidem právo a radost poříditi si potomky tehdy, když chtějí. Sice bychom enormně prodloužili život, místo umírání starých, se smrtí smířených lidí by byla mnohem častějším jevem tragická smrt či sebevražda

¹¹⁷ Viz Daniels, N. Can anyone really be talking about ethically modifying human nature? http://www.hsph.harvard.edu/benchmark/ndaniels/pdf/Human_Naturegr031305.pdf.

¹¹⁸ Např. Norman Daniels se však brání úvahou o tom, že v léčení člověka šlo vždy pouze o jeho vylepšování fenotypové, tj. o změnu jeho vnějších rysů, aniž by bylo manipulováno s jeho genomem. Srovnej . Daniels, N. Can anyone really be talking about ethically modifying human nature? http://www.hsph.harvard.edu/benchmark/ndaniels/pdf/Human_Naturegr031305.pdf.

¹¹⁹ Harris, J., *Enhancing Evolution*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007, s.67.

jedince v plné síle. Smrt by již nebyla přirozeným koncem lidského života, který podle většiny myslitelů dává životu jistou konečnost, omezenost a smysl. Místo toho by smrt byla něčím skutečně tragickým, co by potkávalo jedince v plné síle, kteří ještě obvykle neměli potřebu se se smrtí nějak vyrovnávat a připravovat se na ni.

Je dosti nejisté, kdo (kromě Johna Harrise) by chtěl v takovém světě pře-žít. Pokud by bylo možné takové rozhodnutí učinit během života, bylo by snad ještě trochu přípustné takovou možnost někomu dopřát, ať se mu dostane toho, po čem touží. Takové úpravy genů by však bylo zřejmě nutné učinit spíše prenatalně či v útlém dětství a je otázkou, zda by budoucí generace byly za tento dar svým rodičům vděčné.

6.2.2 O jaké vylepšení člověka bychom také mohli usilovat

Je obtížné posoudit, do jaké míry jsou představy zastánců *vylepšování člověka* realizovatelné, i při obrovském vědeckém pokroku není nijak jisté, zda je skutečně možné dožít se několika tisíc let, případně jde-li někoho geneticky vylepšit tak, aby prožil vysoce morální a šťastný život. Je nicméně nepochybné, že nám biotechnologie skýtají velké možnosti, které můžeme využít ke zlepšení i zhoršení našich životů. Pokud nevíme, co je dobré a co by nám přineslo prospěch, může být tato nově nabytá moc prostředkem naší zkázy.

Pokud bychom chtěli myšlenku *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií přijmout, stojí před námi například problém, které vlastnosti a schopnosti bychom vlastně chtěli vylepšovat. Snad proto, že zastánci *vylepšování člověka* často vycházejí z úvah o lidské evoluci se zdá, že jsou velmi zaměřeni na představu lidského života jakožto soutěže. Tento aspekt se v našich životech jistě vyskytuje, ve škole, v práci i v osobním životě se téměř nepřetržitě s někým porovnáváme a snažíme se být lepší než ostatní. Není však jisté, zda by vylepšení těchto vlastností skutečně přinášelo svým nositelům životní štěstí. Omezená lidská paměť má např. přeci řadu výhod – některé věci je zkrátka lepší zapomenout (pokud by nám zastánci *vylepšování člověka* chtěli hned nabídnout možnost, že to zařídí, je nutno jedním dechem dodat, že některé události, byť i třeba ty traumatické, je někdy dobré nezapomenout a získat z nich nějaké poučení).

Viděli jsme (např. kapitola 2.7 a 3.1), že i život s postižením může být hodnotný a šťastný a může být vnímaný pouze jako méně obvyklý druh nadání. Nechceme tím obhajovat možnost přivést na svět záměrně dítě s nějakým závažným postižením, pouze si na tom můžeme připomenout, že názor většinové společnosti na to, které rysy jsou žádoucí nemusí

být automaticky přijímán všemi. Krom zmíněných problémů s možností vylepšování morálních vlastností člověka (kapitola 5 a 6.1) je zjevně obtížně určitelné, které vlastnosti a v jaké přesné míře jsou žádoucí. Pokud je např. v ohledu šíření altruismu a tolerance výchova a vzdělání ne vždy plně úspěšná, není snad ještě důvod být netrpělivý a rozhodnout se pro pochybné projekty morálního *vylepšování člověka*, které by však v řadě ohledů samy nebyly tak zcela morální a neproblematické.

Zmínili jsme, že zastánci *vylepšování člověka* tento proces nijak zevrubně nedefinují a často využívají kruhovosti úvahy typu: *vylepšování člověka* učiní člověka lepší. Pochopitelně zde diskutujeme spíše o vzdálených možnostech a ne vždy se již můžeme bavit o konkrétních projektech, zároveň je však s těmito diskusemi třeba začít co nejdříve, neboť až budou dané projekty aktuální, bude třeba již pozdě na to, pokoušet se jim nějak zabránit. Zároveň však nemusíme kategoricky odmítat všechny možnosti jen proto, že s vylepšováním člověka hraničí, je-li k tomu dobrý důvod. Např. ‚vylepšovat‘ chirurga pomocí látek proti třesu rukou (přičemž by třeba dotyčný byl z pohledu normálního člověka zcela zdravý) nemusí být nutně nepřijatelné, vždyť člověk je tvor pomáhající si užíváním různých nástrojů a prostředků a hranice, kde je to ještě morální, není vždy ostrá.

V současné době asi málokdo chce brzdit léčbu závažných chorob, zároveň se jako vedlejší produkt takové léčby často objeví možnosti zneužití ve spornějších projektech. Proto je pochopitelně potřeba tuto problematiku stále promýšlet, řada dnešních technologií se zabývá postupy, které jsou na hraně toho, co považujeme za přirozené. Měli bychom (na čemž se ovšem shodnou všichni účastníci debaty o *vylepšování člověka*) neustále porovnávat poměr případného prospěchu a rizika, jež je s danými procedurami spojené. Pouštět se do riskantní genové léčby u pacienta trpícího vážnou chorobou je mnohem přijatelnější, než usilovat o využití podobných technologií s cílem vylepšit jinak zdravého jedince. Vzhledem k těmto potížím je tedy nutné být obezřetný i v rámci vědy a výzkumu, Leon Kass¹²⁰ hovoří o zpupnosti (*hybris*) bezbožného konání, což lze pochopit nejen jako snahu o usurpování si stvořitelské pozice, nýbrž i jako konání bez božské moudrosti, tj. bez znalosti toho, co je dobré a co přinese jaké následky. Kass nás nabádá ke snaze u-žít lidský život jako „diváci, žáci a učitelé, vůdci i následovníci, aktéři a výrobci, milovníci a přátelé, rodiče a děti a jako

¹²⁰ Viz Kass, L.R., *Ageless Bodies, Happy Souls: Biotechnology and the Pursuit of Perfection*, Spring 2003, s.9-28.

osoby usilující o vlastní zvláštní výjimečnost a rozkvět.¹²¹ Takovou možnost přirozeného života by mohly snahy o *vylepšování člověka* narušit a proti tomu je třeba se bránit.

Člověk svým způsobem ze své podstaty stále usiluje o zlepšování sebe i svého okolí a jeho charakter je dán neustálým potýkáním se s daností a překonáváním sebe sama. O tuto možnost, stojící u základu řady lidských ctností, by nás mohly biotechnologie připravit, vždyť jak lze ještě hovořit o odvaze, když budou všichni brát léky bránící strachu anebo jak může např. člověk s ‚vylepšenou náladou‘ plně docenit příjezd milované osoby?¹²² Zásadní lidské činnosti, např. milování, práce, učení, zábava, přeci nejsou žádnou soutěží a právě o vylepšování těchto vlastností bychom měli usilovat, chceme-li hovořit o *vylepšování člověka* nebo lidstvu, jež stojí za zachování.

¹²¹ Viz Kass, L.R., *Ageless Bodies, Happy Souls: Biotechnology and the Pursuit of Perfecton*, Spring 2003, s.20.

¹²² Viz Kass, L.R., *Ageless Bodies, Happy Souls: Biotechnology and the Pursuit of Perfecton*, Spring 2003, s.21-22.

7. Závěr

Představili jsme si tedy pozice hlavních účastníků debaty o problematice *vylepšování člověka* pomocí biotechnologií. Popisem pozice Johna Harrise jsme si představili typické argumenty ve prospěch *vylepšování člověka*, argumentaci Michaela J. Sandela jsme použili jako příklad názoru opačného. V průběhu této práce jsme zmiňovali i názory dalších autorů, kteří často navazují na debatu Harrise se Sandelem. Snažili jsme tak nejen předvést základní argumenty v této stále ještě probíhající diskuzi, ale zejména tyto názory prozkoumat natolik, aby bylo možné zaujmout vlastní postoj k otázce, zda takový způsob *vylepšování člověka* podporovat či se mu snažit spíše zabránit.

V kapitole 4 jsme stručně probrali současné možnosti vědy a medicíny umožňující *vylepšování člověka* a upozornili na poněkud nekritický optimismus zastánců těchto technik, kteří se příliš nezabývají praktickou proveditelností svých představ a nenechávají se odradit možnostmi, že by při těchto experimentech mohlo být velké množství osob zcela zásadně tělesně či psychicky poškozeno.

V páté kapitole jsme se zamýšleli nad celospolečenskými dopady *vylepšování člověka*. Ukázalo se, že by pravděpodobně došlo ke zvýraznění rozdílů mezi bohatými a chudými, resp. úspěšnými a neúspěšnými, navíc by byly ohroženy základní společenské hodnoty jako např. solidarita. Hrozila by také nejen nová forma diskriminace, tzv. genismus, ale přímo násilné konflikty mezi vylepšenými a nevylepšenými jedinci, či dokonce snaha druhou skupinu vyhladit. Stručně jsme si také představili východisko nabízené některými autory – tzv. morální *vylepšování člověka*. Tyto snahy trpí však podobnými problémy jako jiné druhy *vylepšování člověka*, vyjádřili jsme pochybnosti o možnosti rozumného výběru žádoucích morálních vlastností a riziko omezení svobody a občanských práv spojené s prosazováním takového projektu (kapitola 6.1). Navíc se zdá, že pokus ovlivňovat tak komplexní vlastnosti jako altruismus či smysl pro spravedlnost by byl ještě hůře realizovatelný a jeho následky by byly nepředvídatelné.

V kapitole 6 jsme se nejprve zabývali vlivem *vylepšování člověka* na lidskou svobodu a autonomii (6.1). Ukázalo se, že svoboda je do nějaké míry ohrožena v případě přijetí i odmítnutí projektu *vylepšování člověka*. Více nás znepokojilo omezování svobody v případě jeho přijetí a prosazování. V průběhu této práce jsme se také snažili představit odpověď Johnu Harrisovi, jaké nebezpečí ve *vylepšování člověka* spatřujeme a proč je proto oprávněné do jisté míry omezit snahy o libovolné *vylepšování člověka*. V kapitole 6.2 jsem uvažovali nad

tím, zda by *vylepšování člověka* navrhované Johnem Harrisem opravdu přispělo k blahu lidstva. Pozastavili jsme se také nad některými jeho představami, jež odporují naší představě o dobrém lidském životě. Připomněli jsme některé hodnoty lidského života, které považujeme za důležité a které by byly projektem *vylepšování člověka* ohroženy.

Zatímco na využívání biotechnologií k terapeutickým účelům neshledáváme nic špatného, nezdá se nám, že by na první pohled lákavá možnost jejich využití ve prospěch vylepšování různých lidských vlastností, kvalit či dokonce morálky přineslo více dobrého než zlého.

LITERATURA:

- Annas, G.J., Genism, Racism and the Prospect of Genetic Genocide.
(<http://www.geneticsandsociety.org/article.php?id=1994>)
- Buchanan, A., From Chance to Choice, Cambridge University Press 2000.
- Daniels, N. Can anyone really be talking about ethically modifying human nature?
(http://www.hsph.harvard.edu/benchmark/ndaniels/pdf/Human_Naturegr031305.pdf)
- Douglas, T, Human enhancement and supra-personal moral status, Springerlink.com 2011.
- Fukuyama, F., Transhumanismus.
(<http://www.foreignpolicy.com/articles/2004/09/01/transhumanism>)
- Habermas, J., Die Zukunft der menschlichen Natur. Auf dem Weg zu einer liberalen Eugenik? Suhrkamp Verlag, Sinzheim 2013.
- Harris, J., Enhancing Evolution, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2007;
- Harris, J., Moral Enhancement and Freedom, in: Bioethics Vol.25, No.2, str.102-111;
- Lev, O., Will Biomedical Enhancement Undermine Solidarity, Responsibility, Equality and Autonomy? in: Bioethics. 2011 May, s. 177-184.
- Kass, L.R., Ageless Bodies, Happy Souls: Biotechnology and the Pursuit of Perfecton, Spring 2003, s.9-28.
- Mill, J.S., On Liberty, Batoche, Kitchener 2011.
- Sandel, M.J., The Case against Perfection, The Bellknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, and London, England 2007;
- Persson, I., Savulescu J., Getting Moral Enhancement right: the Desirability of Moral Bioenhancement, Blackwell Publishing Ltd, Oxford a Malden 2011, s. 1-7.
- Petr, J., Klonování – Hrozba, nebo naděje?, Paseka, Praha 2003
- Russell, B., Has Man a Future? Simon and Schuster, New York 1962
- Savulescu, J., Bostrom, N., Human Enhancement, Oxford University Press, Oxford 2008.
- Savulescu, J., Persson, Moral Enhancement, Freedom and the God Machine, in: Monist, 2012 July, s. 399-421.
- Vondrejs, V, Otazníky kolem genového inženýrství, ACADEMIA, Praha 2010;

- UNESCO's Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights, 1997.
(http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13177&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)
- HFEA: Sex Selection: Choice and Responsibility in Human Reproduction, 2003.
(http://www.hfea.gov.uk/docs/Sex_Selection_choice_and_responsibility.pdf)

RESUMÉ:

Human Enhancement: Vize lepšího lidstva?

Předkládaná diplomová práce se zabývá problematikou Human Enhancement, tedy možností vylepšování člověka pomocí biotechnologií. Hlavním obhájcem využívání této možnosti je John Harris, jehož pozice je zde důkladně popsána (kapitola 2). V kapitole 3 jsou představeny námitky Michaela J. Sandela, jednoho z hlavních Harrisových odpůrců v debatě o vylepšování člověka. Kapitola 4 představuje některé možnosti dnešní vědy a kriticky se vyjadřuje o Harrisově optimismu, týkajícího se zejména možností genetického vylepšování člověka. Pátá kapitola se zamýšlí nad celospolečenskými důsledky těchto procedur a varuje před možností diskriminace a konfliktů na základě odlišností vylepšených a nevylepšených jedinců. V kapitole 6 je zkoumána možnost ohrožení svobody a lidských práv, jež by vylepšení člověka mohlo přinést. Je zde také představena úvaha, jaké lidské vlastnosti je potřeba vylepšovat. Projekt vylepšování člověka by tedy podle názoru autora této práce přinesl více negativ než pozitiv.

SUMMARY:

Human Enhancement: Vision of a better Humankind?

This thesis deals with the problems of Human Enhancement, i.e. a possibility of making human better by biotechnologies. Chapter 2 shows the position of John Harris, the main Human Enhancement defender. Chapter 3 describes objections raised by Michael J. Sandel, one of the opponents of John Harris. Chapter 4 shows risks of genetic manipulations. Chapter 5 discusses the unacceptable risks of Human Enhancement for the whole society. Chapter 6 deals with the problem of freedom and human rights that would be these procedures jeopardized. This thesis ends with a reflection on which human properties and qualities are really worth enhancement. Conclusion is that Human Enhancement would cause more harm than good.